

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ
ΑΝΑΛΥΣΗ

ΘΕΜΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ: **ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΜΙΣΘΟΙ**

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΠΑΠΠΑ ΓΕΝΟΒΕΦΑ, Α.Μ.: 261

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΧΛΕΤΣΟΣ ΜΙΧΑΗΛ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ, 2017

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να εκφράσω τις ιδιαίτερες ευχαριστίες μου στον επιβλέποντα της διπλωματικής μου εργασίας, Καθηγητή κ. Μιχαήλ Χλέτσο για τη βοήθεια και τις επικοινωνητικές παρατηρήσεις που συνέβαλαν στην ολοκλήρωση της εργασίας, καθώς και την οικογένειά μου που είναι δίπλα μου σε κάθε προσπάθεια.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
ABSTRACT	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ	8
1.1. ΟΡΙΣΜΟΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ	8
1.2. ΕΙΔΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ	8
1.3 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ.....	11
1.4. ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ.....	17
1.5. ΑΙΤΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ.....	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ.....	23
2.1. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗ ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΜΙΣΘΩΝ	23
2.2. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗΝ ΑΤΕΛΗ ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ.....	25
2.3. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗΝ ΤΕΛΕΙΑ ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ.....	29
2.4 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΕ ΑΝΕΙΔΙΚΕΥΤΟΥΣ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΥΣ ΝΤΟΠΙΟΥΣ	31
2.5. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΕ ΑΝΕΙΔΙΚΕΥΤΟΥΣ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΥΣ ΝΤΟΠΙΟΥΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	34
2.6. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΕ ΧΩΡΕΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	39
2.7. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	42
2.8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ.....	46
3.1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	46
3.2. ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ	47
3.3. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΜΕ ΤΗ ΜΕΘΟΔΟ ΤΩΝ ΣΤΑΘΕΡΩΝ ΕΠΙΔΡΑΣΕΩΝ (FIXED EFFECTS).....	51
3.3.1. Μέθοδος ελαχίστων τετραγώνων - Ordinary least squares regression (OLS).....	52
3.3.2. Μέθοδος ελαχίστων τετραγώνων με ψευδομεταβλητή – Least squares dummy variable regression (LSDV).....	53
3.3.3. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΝΤΟΛΗ “XTREG”	54

3.4. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΜΕ ΤΗ ΜΕΘΟΔΟ ΤΩΝ ΤΥΧΑΙΩΝ ΕΠΙΔΡΑΣΕΩΝ (RANDOM EFFECTS)	55
3.5. HAUSMAN TEST.....	56
3.6. ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ.....	59
3.7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	61
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	63
ΞΕΝΗΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	64
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	69

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός αυτής της εργασίας είναι η μελέτη κυρίως της σχέσης μεταξύ μισθού και μετανάστευσης. Θα χρησιμοποιήσουμε δεδομένα από 15 χώρες του ΟΟΣΑ για τη χρονική περίοδο 2000-2013 και με τη βοήθεια ενός απλού γραμμικού μοντέλου θα αναλύσουμε τη σχέση ανάμεσα στο ποσοστό των ετήσιων μισθών κάθε χώρας, που αποτελεί και την εξαρτημένη μεταβλητή του μοντέλου και των ανεξάρτητων μεταβλητών του μοντέλου που είναι το ποσοστό μετανάστευσης, το ποσοστό του πληθυσμού με τριτοβάθμια εκπαίδευση, το ποσοστό ανεργίας και ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης. Η ανάλυση και η εκτίμηση των δεδομένων θα γίνει με δυο τεχνικές. Αρχικά, θα χρησιμοποιήσουμε τη μέθοδο των σταθερών επιδράσεων (fixed effects), στη συνέχεια θα αναλύσουμε τη μέθοδο των τυχαίων επιδράσεων (random effects) και τέλος με τη βοήθεια του Hausman test θα αποφασίσουμε ποια είναι τελικά η πιο κατάλληλη τεχνική. Τα αποτελέσματά μας είναι σύμφωνα με την υπάρχουσα βιβλιογραφία και δείχνουν θετική σχέση μεταξύ της εξαρτημένης μεταβλητής και της μετανάστευσης και αρνητική σχέση με το ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης. Τέλος, τονίζεται η σημασία για μελλοντική έρευνα.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: μισθοί, μετανάστευση, εκπαίδευση, ΑΕΠ, ανεργία, σταθερές επιδράσεις, τυχαίες επιδράσεις

ABSTRACT

The main aim of this work is to study the relationship between wages and immigration. We will use data from 15 OECD countries for the period 2000-2013 and with a simple linear model we will analyze the relationship between the percentage of annual wages in each country, which is the dependent variable of the model and some independent variables. These are the migration rate, the percentage of population with tertiary education, the unemployment rate and the economic growth. The analysis and estimation of data will be held by two techniques. Initially, we will use the method of fixed effects, afterwards we will analyze the method of random effects and finally by using the Hausman test we will decide the most suitable technique. Our results are consistent with the literature and show a positive relationship between the dependent variable and the coefficient of migration and a negative correlation between wages and economic growth. Finally, the paper emphasizes the importance of future research.

KEY WORDS: wages, migration, education, gdp, unemployment, fixed effects, random effects

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ένταση των μεταναστευτικών ροών αποτελεί αντικείμενο πολλών κοινωνικών και οικονομικών ερευνών και αδιαμφισβήτητη πραγματικότητα σε παγκόσμιο επίπεδο. Η μετανάστευση παίζει σημαντικό ρόλο στη διαδικασία αλλαγής της διεθνούς πολιτικής τάξης που βιώνουμε, καθώς επηρεάζει τις κοινωνίες, τις οικονομίες και τις πολιτικές κρατών και περιοχών. Οι λόγοι που θα ωθήσουν ένα άτομο να εγκαταλείψει τη χώρα του εξαρτώνται κυρίως από την κατάσταση και τις συνθήκες που επικρατούν σε αυτή. Τα οικονομικά προβλήματα είναι ένας από αυτούς τους λόγους. Οι μετανάστες αναζητούν υψηλότερους μισθούς και ένα καλύτερο βιοτικό επίπεδο, ιδιαίτερα τα άτομα που προέρχονται από υπανάπτυκτα κράτη όπου κυριαρχούν η φτώχεια, η πείνα και η ανεργία (Vogler, Rotte, 2000). Περίπου το 3% του παγκόσμιου πληθυσμού ζει σε διαφορετική χώρα από αυτή που γεννήθηκε. Το ποσοστό αυτό είναι μικρό, όμως οι μετανάστες αντιπροσωπεύουν μεγάλο μερίδιο πληθυσμού στο εσωτερικό κάθε χώρας. Στη ζώνη του ΟΟΣΑ οι μετανάστες υπερβαίνουν το 23% του πληθυσμού στην Αυστραλία και την Ελβετία, ενώ στη Φιλανδία και την Ουγγαρία αποτελούν μόλις το 3% του πληθυσμού¹.

Σκοπός αυτής της εργασίας είναι να παρουσιάσει και να αναλύσει το πώς οι μισθοί των ιθαγενών επηρεάζονται από τη μετανάστευση. Συγκεκριμένα θα αναλυθούν τα δεδομένα 15 χωρών που έχουν συγκεντρωθεί από τη βάση δεδομένων του ΟΟΣΑ με τις τεχνικές των σταθερών και τυχαίων επιδράσεων. Τα αποτελέσματα δείχνουν θετική σχέση μεταξύ του ποσοστού των ετήσιων μισθών και της μετανάστευσης. Αντίθετα, υπάρχει αρνητική σχέση μεταξύ του ποσοστού των ετήσιων μισθών και του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης.

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας παρατίθενται κάποια εισαγωγικά στοιχεία σχετικά με το φαινόμενο της μετανάστευσης και τις θεωρίες που έχουν

¹ International Migration: The human face of globalization, OECD Multilingual Summaries

αναπτυχθεί γύρω από αυτό. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η βιβλιογραφική επισκόπηση σχετικά με την επίδραση της μετανάστευσης στο μισθό των ντόπιων με βάση το επίπεδο εκπαίδευσής τους, τη σχέση τους με τους μετανάστες στην παραγωγή, τα χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας και την κατανομή των μισθών. Επιπλέον, αναφέρονται οι επιπτώσεις όχι μόνο σε μια χώρα υποδοχής, αλλά και σε μια χώρα προέλευσης. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το μοντέλο της οικονομετρικής ανάλυσης των δεδομένων. Στη συνέχεια, εφαρμόζονται οι τεχνικές ανάλυσης και αναφέρονται τα αποτελέσματά τους. Τέλος, παρατίθενται τα συμπεράσματα και ο επίλογος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

1.1. ΟΡΙΣΜΟΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Ο όρος «μετανάστευση» περιλαμβάνει την ιδέα της μόνιμης ή προσωρινής μετακίνησης ενός ατόμου ή ενός κοινωνικού συνόλου σε μια χώρα της οποίας δεν έχουν την ιθαγένεια, με σκοπό την αναζήτηση νέων ευκαιριών καθώς και καλύτερων προοπτικών διαβίωσης. Συνήθως μετακινούνται σε πλουσιότερες χώρες σε σχέση με τις χώρες προέλευσής τους, δηλαδή από τις αναπτυσσόμενες προς τις αναπτυγμένες χώρες αλλά και μεταξύ των αναπτυσσόμενων χωρών². Ως συνεχής ροή προσώπων από και προς μία περιοχή η μετανάστευση είναι μία από τις τρεις βασικές δημογραφικές διαδικασίες. Είναι η διαδικασία εκείνη που συνεπάγεται τη μηχανική ή τεχνική ανανέωση και φθορά ενός πληθυσμού (Τσαούση, 1996: 238).

1.2. ΕΙΔΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ

Ανάλογα με τις εκάστοτε συγκυρίες, η μετανάστευση μπορεί να διακριθεί σε:

² International Migration: The human face of globalization, OECD Multilingual Summaries

- *Προσωρινή*: Υποδηλώνει ότι η μόνιμη κατοικία του μετανάστη διατηρείται, ενώ εκείνος λείπει για ένα χρονικό διάστημα σε μια άλλη χώρα ή σε ένα άλλο μέρος της χώρας (Jackson, 1986: 5).
- *Μόνιμη*: Υποδεικνύει ότι ο μετανάστης έχει αποφασίσει να αλλάξει οριστικά τόπο κατοικίας (Jackson, 1986: 5).
- *Εσωτερική*: Η μετακίνηση μέσα στο χώρο που περικλείουν τα εθνικά σύνορα (Μουσούρου, 1991: 15).
- *Εξωτερική ή διεθνής*: Η μετακίνηση από το ένα κράτος στο άλλο (Μουσούρου, 1991: 15).
- *Νόμιμη*: Νόμιμοι μετανάστες είναι τα πρόσωπα τα οποία έχουν εισέλθει και παραμένουν νόμιμα στη χώρα, η παρουσία τους έχει καταγραφεί από τις αρμόδιες αρχές και είναι εφοδιασμένα με την απαιτούμενη άδεια παραμονής και εργασίας. Οι μετανάστες ξένης εθνικότητας διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες:
 - ✓ Όσοι προέρχονται από κράτος – μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίοι έχουν δικαίωμα ελεύθερης εγκατάστασης.
 - ✓ Οι υπήκοοι τρίτων χωρών, για την είσοδο και παραμονή των οποίων στη χώρα απαιτείται διαδικασία προέγκρισης.
- *Παράνομη*: Παράνομοι μετανάστες είναι οι αλλοδαποί οι οποίοι, είτε εισήλθαν στη χώρα εξαρχής, χωρίς νόμιμα ταξιδιωτικά έγγραφα, οπότε χαρακτηρίζονται «λαθρομετανάστες» είτε εισήλθαν νόμιμα μεν, υπό κάποια ιδιότητα (τουρισμός, σπουδές, νόμιμη εργασία κλπ) αλλά στη συνέχεια παραμένουν παράνομα στη χώρα, ως αντικανονικοί μετανάστες (Καρύδης, 1996: 17). Στη σύγχρονη εποχή μετανάστευση και λαθρομετανάστευση αποτελούν ένα ενιαίο φαινόμενο. Ειδικότερα η λαθρομετανάστευση θα μπορούσε να θεωρηθεί το «νόθο» παιδί της μετανάστευσης αφού στην ουσία εμφανίζεται όπου οι χώρες “υποδοχής” μεταναστών εξαντλούν κατά ένα τρόπο τις δυνατότητες τους να δεχθούν νομίμους μετανάστες.
- *Ανεξάρτητη (ατομική ή ομαδική)*: Όταν η μετανάστευση είναι αποτέλεσμα απόφασης μεμονωμένων ατόμων ή ομάδων.
- *Μαζική*: Όταν πρόκειται για μορφή μετακίνησης κατά μάζες (π.χ. ανταλλαγή πληθυσμών, μετακινήσεις φυλών κ.λπ.).

- **Εκούσια:** Όταν ο μετανάστευσης αποφασίζει με τη θέλησή του να μετακινηθεί.
- **Αναγκαστική:** Όταν η μετανάστευση προκαλείται λόγω πολιτικών, θρησκευτικών ή άλλων διώξεων.
- **Βίαιη:** Είναι μία μορφή μετακίνησης που επιβάλλεται συνήθως από τις δημόσιες αρχές ενός κράτους και δεν αφήνει περιθώρια επιλογής στους μετακινούμενους (π.χ. μετατοπίσεις πληθυσμών, αναγκαστικοί εποικισμοί, απελάσεις και ξενηλασίες, αναγκαστικές ανταλλαγές πληθυσμών κλπ).

ΠΡΟΣΦΥΓΑΣ³: Πρόκειται για τους αλλοδαπούς οι οποίοι προστατεύονται σύμφωνα με το Άρθρο 1 § 2α της Σύμβασης της Γενεύης, όπως τροποποιήθηκε με το Άρθρο 12 του Πρωτοκόλλου της Ν. Υόρκης, εφόσον βρίσκονται εκτός της χώρας υπηκοότητάς τους, λόγω δικαιολογημένου φόβου δίωξης, εξαιτίας της φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεών τους και οι οποίοι, για τον λόγο αυτό, αδυνατούν ή δεν επιθυμούν να επιστρέψουν στη χώρα προέλευσης. Το ίδιο ισχύει για όσους βρίσκονται για τέτοιους λόγους εκτός της χώρας μόνιμης διαμονής τους. Την προσφυγική ιδιότητα, επίσης, δικαιούται να ζητήσει ο πολίτης (ή ανιθαγενής) τρίτης χώρας, ο οποίος υπάγεται στο καθεστώς αυτό λόγω μεταγενέστερων της αναχώρησής του από την χώρα προέλευσης γεγονότων, που έλαβαν εκεί χώρα.

Συχνά συγχέεται ο όρος του «μετανάστη» με τον όρο του «πολιτικού πρόσφυγα», ενώ υπάρχουν κάποιες διαφορές μεταξύ αυτών των δύο εννοιών. Μετανάστης είναι το άτομο που εγκαταλείπει τη χώρα του συνήθως για να βρει καλύτερες συνθήκες εργασίας και διαβίωσης. Γι αυτό το λόγο έχει και τη δυνατότητα να επιστρέψει πάλι στη χώρα του αν το επιθυμεί. Οι πολιτικοί πρόσφυγες αντίθετα, δεν μπορούν να επιστρέψουν στις χώρες προέλευσης αφού εκεί κινδυνεύει η ζωή τους. Στους πρόσφυγες επίσης χορηγείται από την κυβέρνηση πολιτικό άσυλο, ενώ οι μετανάστες δεν έχουν αυτή την αναγνώριση και την προστασία από το κράτος στο οποίο έχουν μεταναστεύσει. Γενικά η έννοια του «μετανάστη» έχει οικονομική διάσταση,

³Παραδεισάνος Αδάμ, Το φαινόμενο της Μετανάστευσης. Υπουργείο Προστασίας του πολίτη

ενώ η έννοια του «πολιτικού πρόσφυγα» συνδέεται με το αίσθημα του φόβου και της δίωξης.

1.3 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Η μετανάστευση αποτελεί ένα σημαντικό φαινόμενο της ανθρώπινης ζωής. Από καταβολής κόσμου, ο άνθρωπος μετακινείται από τόπο σε τόπο αναζητώντας πιο ευνοϊκούς τρόπους επιβίωσης. Η μετανάστευση των ανθρώπων άρχισε στη γενέτειρα γη των ανθρώπων, την Αφρική. Οι πρώτοι μετανάστες διέσχισαν την Αφρική και σταδιακά εξαπλώθηκαν στην Ασία και με την πάροδο των (χιλιάδων) χρόνων και στις υπόλοιπες ηπείρους⁴. Θα μπορούσαμε να χωρίσουμε τη διεθνή μετανάστευση σε 4 χρονικές περιόδους (Massey (1999,1990)):

Εμπορική περίοδος (1500-1800): Την περίοδο αυτή οι Ευρωπαίοι είχαν κυριαρχήσει ένα μεγάλος μέρος του κόσμου κάνοντας αποικίες στην Αφρική, Ασία, Αμερική και Ωκεανία. Αυτό το κύμα των Ευρωπαίων μεταναστών αποτελούνταν κυρίως από αγρότες, τεχνίτες και λίγους επιχειρηματίες που ασχολούνταν με φυτείες. Οι επιχειρηματίες που δραστηριοποιήθηκαν κυρίως στην Αμερική χρησιμοποίησαν τις φυτείες για την παραγωγή πρώτων υλών. Αυτός ο τομέας απαιτούσε φθηνό εργατικό δυναμικό το οποίο συνέθεταν μισθωμένοι εργάτες από την Ανατολική Ασία και ένα πλήθος σκλάβων από την Αφρική. Ως εκ τούτου η σύνθεση και το μέγεθος του πληθυσμού της Αμερικής επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό.

Βιομηχανική περίοδος (1800-1915): Αυτή η περίοδος χαρακτηρίζεται από την εκβιομηχάνιση της Ευρώπης και την εκβιομηχάνιση και οικονομική ανάπτυξη των πρώην αποικιών στον Νέο Κόσμο (είναι το δυτικό ημισφαίριο της Γης και αναφέρεται στην Αμερική και τα γύρω νησιά). Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα μεγάλες μετακινήσεις των ανθρώπων από τις πυκνοκατοικημένες χώρες της Ευρώπης στην αραιοκατοικημένη Αμερική και Ωκεανία προς αναζήτηση νέων

⁴Γκόλντιν Ίαν, Κάμερον Τζέφρυ και Μίρα Μπαλαρατζάν (2013), "Αυτοί δεν είναι σαν εμάς". Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, σελ. 44-49.

ευκαιριών. Το ποσοστό των ανθρώπων που μετανάστευσαν σε Αργεντινή, Αυστραλία, Καναδά και Νέα Ζηλανδία έφτασε το 85% εκ του οποίου το 60% μετανάστευσε στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Περιορισμένη μετανάστευση (1915-1950): Μετά το ξέσπασμα του πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου οι μετακινήσεις από την Ευρώπη σταμάτησαν. Το 1920 οι χώρες υποδοχής και κυρίως οι Ηνωμένες Πολιτείες καθιέρωσαν αυστηρούς νόμους σχετικά με τη μετανάστευση και έτσι κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1930 η κινητικότητα ήταν επίσης πολύ περιορισμένη. Τη δεκαετία του 1940 οι ελάχιστες μετακινήσεις αποτελούνταν από πρόσφυγες λόγω του δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου. Άρα κατά τη διάρκεια αυτών των τεσσάρων δεκαετιών η μεγάλη ύφεση περιόρισε τη μετανάστευση.

Μεταβιομηχανική περίοδος: Στις αρχές του 1960 ξεκίνησαν πάλι οι μετακινήσεις από την Ευρώπη στις ώριμες οικονομικά κοινωνίες του αναπτυσσόμενου κόσμου. Μετά το 1980 οι χώρες της Ευρώπης από χώρες αποστολής έγιναν χώρες υποδοχής για άτομα από χώρες της Αφρικής και της Ανατολής. Έτσι η μετανάστευση έγινε παγκόσμιο φαινόμενο όσο αυξάνονταν οι χώρες αποστολής και οι χώρες υποδοχής.

Με επίκεντρο την Ευρώπη μπορούμε να κατατάξουμε τις μεταναστεύσεις σε ενδοευρωπαϊκές και σε υπερπόντιες σύμφωνα με το αν πραγματοποιήθηκαν πριν ή μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (Μουσούρου, 1991: 25-50).

Προπολεμική, ενδοευρωπαϊκή μετανάστευση: Χαρακτηρίζεται από εκτεταμένες εποχιακές μεταναστεύσεις λόγω κάλυψης εποχιακών αναγκών της γεωργίας και από εκτεταμένες αναγκαστικές μετακινήσεις πληθυσμών τις οποίες επέβαλλαν κυρίως οι συνθήκες του Νείγυ (1919) και της Λωζάννης (1923). Οι μετακινήσεις αυτές αποτέλεσαν σημαντικό παράγοντα για την εξέλιξη της σύγχρονης Ελλάδας. Ο αριθμός των προσφύγων που εισέρρευσε στη χώρα υπολογίζεται στους 1.250.000 άτομα, ενώ αναχώρησαν περίπου 52.000 Βούλγαροι και 387.000 Τούρκοι (Σιάμπος, 1973:133). Κάποιοι από αυτούς έφυγαν για χώρες της Μεσογείου, της Ευρώπης και της Αμερικής.

Κατά τη δεκαετία του 1930 οι μετακινήσεις των Ελλήνων προς τις χώρες της Ευρώπης και της Μεσογείου ήταν πολύ έντονες. Περίπου 101.000 άνθρωποι

μετανάστευσαν σε χώρα της Ευρώπης, 89.000 σε χώρα της Μεσογείου και μόλις 30.000 μετακινήθηκαν στις ΗΠΑ. Η Γαλλία αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα ευρωπαϊκής χώρας υποδοχής μεταναστών από χώρες όπως η Ιταλία, η Ισπανία και η Πολωνία. Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα αρχίζει να προσελκύει κυρίως βιομηχανικούς εργάτες προκαλώντας όμως δημογραφικά προβλήματα στη χώρα. Έτσι άρχισε να αναζητά εργάτες εκτός Ευρώπης κυρίως από την Αφρική και την Κίνα. Το 1931 σύμφωνα με την απογραφή υπήρχαν 2.700.000 αλλοδαποί στη Γαλλία οι οποίοι αποτελούν το 7.4% του εργατικού δυναμικού της.

Προπολεμική, υπερπόντια μετανάστευση: Η κύρια κατεύθυνση της προπολεμικής μετανάστευσης είναι από την Ευρώπη στην Αμερική. Αυτό συμβαίνει γιατί η Αμερική αποτελεί μια ανεκμετάλλευτη γη, στην Ευρώπη υπάρχει μεγάλη πληθυσμιακή αύξηση και τα μεταφορικά δίκτυα έχουν πλέον αναπτυχθεί. Αυτή η μετακίνηση ήταν έντονη μεταξύ του 1840 και 1914 και αφορούσε αγρότες οι οποίοι στρέφονταν αρχικά σε γεωργικές και αργότερα σε βιομηχανικές εργασίες. Μετά το 1914 (Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος) η μετανάστευση από την Ευρώπη μειώνεται, καθώς κατά το 1921 η Αμερική θεσπίζει το σύστημα των ποσοστώσεων που αποβλέπει στον έλεγχο όλων των εισερχόμενων μεταναστών. Έτσι η μετανάστευση περιορίζεται σημαντικά και σταματά το 1929 με την οικονομική κρίση κάνοντας τους μετανάστες να στραφούν σε άλλες χώρες (Καναδάς, Αυστραλία, Αφρική). Οι χώρες που αποτελούν κύρια πηγή προέλευσης των μεταναστών προς την Αμερική είναι η Ιρλανδία, η Γερμανία, Αυστρία, Ρωσία, Ουγγαρία, Ιταλία, Ισπανία, Μ. Βρετανία, Πολωνία και Ελλάδα.

Η υπερπόντια μετανάστευση από την Ελλάδα ξεκινάει κατά τη δεκαετία του 1880 με 2.300 μετανάστες. Μεταξύ 1890 και 1920 μετανάστευσαν 383.000 άτομα σχεδόν όλα προς την Αμερική. Αυτή η μαζική έξοδος οφείλεται στην κακή οικονομική κατάσταση της χώρας και στα προβλήματα του γεωργικού τομέα. Το 1922 μετά τα μέτρα που έλαβε η Αμερική, η μετανάστευση των Ελλήνων προς τις ΗΠΑ μειώθηκε και μετά την οικονομική κρίση της περιόδου 1929-1932 στρέφεται κυρίως προς τις Ευρωπαϊκές χώρες.

Μεταπολεμική, υπερπόντια μετανάστευση: Στη μεταπολεμική μετανάστευση έχουμε κάποιες διαφοροποιήσεις σχετικά με τα ρεύματα της οικονομικής μετανάστευσης. Η Αυστραλία υποκαθιστά τις ΗΠΑ και γίνεται η κύρια χώρα υποδοχής υπερπόντιων μεταναστών. Μεταξύ 1947 και 1973 μετανάστευσαν στην Αυστραλία 3.095.570 άτομα με το 80% αυτών να είναι Ευρωπαίοι. Επιπλέον, εκτός από το μεταναστευτικό ρεύμα από την Ευρώπη το οποίο αποτελούσαν τεχνικοί και ειδικευμένο προσωπικό υπήρχε και ένα ογκούμενο ρεύμα με ανειδίκευτους εργάτες από τις χώρες της Αφρικής και της Ασίας προς την Ευρώπη.

Η ίδια αλλαγή κατεύθυνσης ισχύει και για την Ελλάδα. Ενώ το 1821 έως το 1940 μεταναστεύουν από την Ελλάδα 511.191 άτομα εκ των οποίων τα 462.983 κατευθύνονται στις ΗΠΑ, από το 1946 έως το 1977 φεύγουν από την Ελλάδα 507.465 άτομα και μόνο τα 168.067 μεταναστεύουν στις ΗΠΑ. Οι Έλληνες πλέον κατευθύνονται προς την Αυστραλία, η οποία στις αρχές της δεκαετίας του 1950 και 1960 δέχεται 200.000 Έλληνες μετανάστες. Την ίδια περίοδο η Ελλάδα δέχεται εισροές Ελλήνων προσφύγων από υπερπόντιες χώρες κυρίως της Αφρικής, της Αιγύπτου και της Αραβίας. Η κατάρρευση του αποικιακού καθεστώτος, πολιτικές αλλαγές και η κρίση στη Μέση και Εγγύς Ανατολή αποτελούν μερικές από τις αιτίες αυτού του μεταναστευτικού ρεύματος προς την Ελλάδα. Με αυτό τον τρόπο καλύπτονται τα κενά που δημιούργησε η μετανάστευση στην αγορά εργασίας, όμως αυξήθηκε το παράνομο ξένο εργατικό δυναμικό.

Μεταπολεμική, ενδοευρωπαϊκή μετανάστευση: Μετά το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, στη Δυτική Ευρώπη υπάρχει μια αυξημένη ζήτηση για εργατικό δυναμικό. Η επιστροφή των τέως αποίκων ιδιαίτερα στη Μ. Βρετανία, Ολλανδία και Γαλλία θα καλύψει αυτή τη ζήτηση, όμως δημιουργεί κοινωνικά, οικονομικά ακόμη και πολιτικά προβλήματα που επηρεάζουν τη διαμόρφωση της μεταναστευτικής πολιτικής. Μπορούμε να διακρίνουμε πλέον καθαρά ποιες χώρες της Δυτικής Ευρώπης αποτελούν πηγή μεταναστών και ποιες χώρες αποτελούν χώρες υποδοχής. Χώρες υποδοχής αποτελούν οι χώρες της Κέντρο-Δυτικής και Βόρειας Ευρώπης με εξαίρεση την Ιρλανδία και Φιλανδία και χώρες αποστολής συγκροτούν οι χώρες της Νότιας Ευρώπης.

Όσον αφορά την Ελλάδα, η μετανάστευση κατευθύνεται στη Δυτική Ευρώπη. Η Βόρεια Ελλάδα είναι αυτή που συμμετέχει περισσότερο στην ενδοευρωπαϊκή μετανάστευση, ενώ η μετανάστευση από το νότιο τμήμα της χώρας είναι υπερπόντια. Από το 1970 έως το 1977 μετανάστευσαν περίπου 85.000 άτομα από τη Μακεδονία και 21.000 από τη Θράκη προς τη Δυτική Ευρώπη.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Μέση ετήσια μεταβολή του διεθνούς αποθέματος μεταναστών ανά ομάδα ανάπτυξης και τομέα, 1990-2015.

	<i>International migrant stock (millions)</i>				<i>Average annual change in migrant stock (millions)</i>			
	<i>1990</i>	<i>2000</i>	<i>2010</i>	<i>2015</i>	<i>1990-2000</i>	<i>2000-2010</i>	<i>2010-2015</i>	<i>1990-2015</i>
World	152.6	172.7	221.7	243.7	2.0	4.9	4.4	3.6
Developed regions	82.4	103.4	132.6	140.5	2.1	2.9	1.6	2.3
Developing regions	70.2	69.3	89.2	103.2	-0.1	2.0	2.8	1.3
Africa	15.7	14.8	16.8	20.6	-0.1	0.2	0.8	0.2
Asia	48.1	49.3	65.9	75.1	0.1	1.7	1.8	1.1
Europe	49.2	56.3	72.4	76.1	0.7	1.6	0.8	1.1
LAC	7.2	6.6	8.2	9.2	-0.1	0.2	0.2	0.1
NA	27.6	40.4	51.2	54.5	1.3	1.1	0.7	1.1
Oceania	4.7	5.4	7.1	8.1	0.1	0.2	0.2	0.1

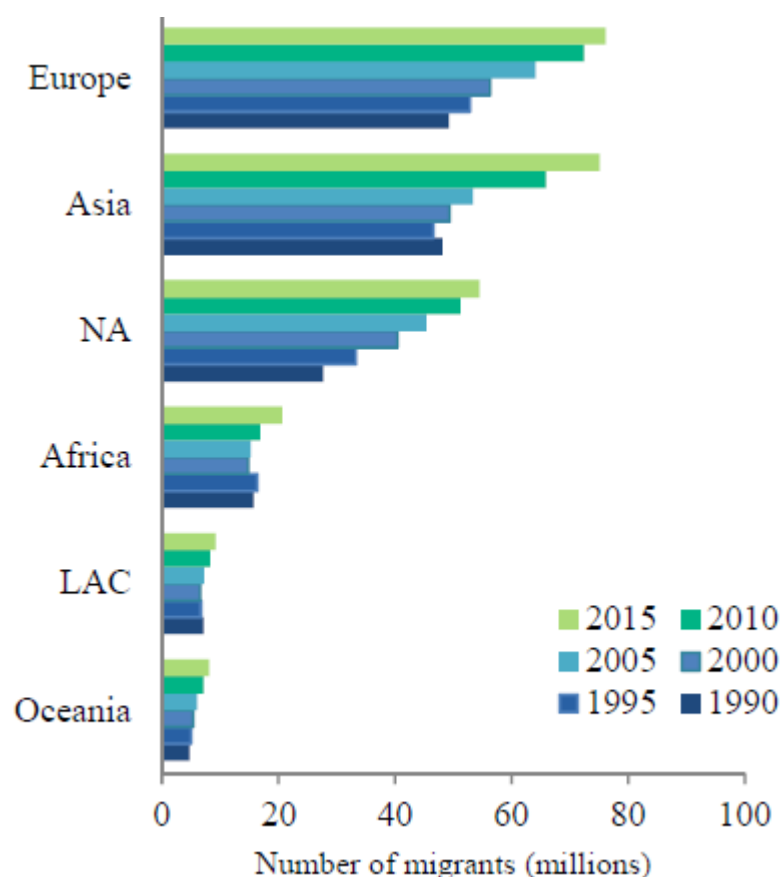
ΠΗΓΗ: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2015).

Όπως φαίνεται στον παραπάνω πίνακα από 1990 μέχρι το 2015 το απόθεμα των διεθνών μεταναστών σε όλο τον κόσμο αυξήθηκε κατά 91.1 εκατομμύρια μετανάστες. Το μεγαλύτερο μέρος αυτής της αύξησης έγινε από το 2000-2010 με 4.9 εκατομμύρια μετανάστες να προστίθενται κάθε χρόνο. Το 2015 υπήρχαν 243.7 εκατομμύρια μετανάστες παγκοσμίως. Από αυτούς το 58% περίπου ζούσαν σε ανεπτυγμένες περιοχές και το 42% ζούσε σε αναπτυσσόμενες περιοχές.

Η Ευρώπη, η Ασία και η Βόρεια Αμερική ήταν οι περιοχές που είχαν τον μεγαλύτερο αριθμό μεταναστών από το 1990 μέχρι το 2015 (ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1). Την μεγαλύτερη αύξηση επωμίστηκε η Ευρώπη αφού από το 1990 έως το 2015 το απόθεμα των μεταναστών έφτασε σχεδόν τα 30 εκατομμύρια, δηλαδή 1.2 εκατομμύρια μετανάστες το χρόνο. Η Ασία έρχεται δεύτερη με 29

εκατομμύρια μετανάστες από το 1990, ενώ η Ωκεανία έχει την μικρότερη άφιξη μεταναστών με 3 εκατομμύρια την ίδια περίοδο.

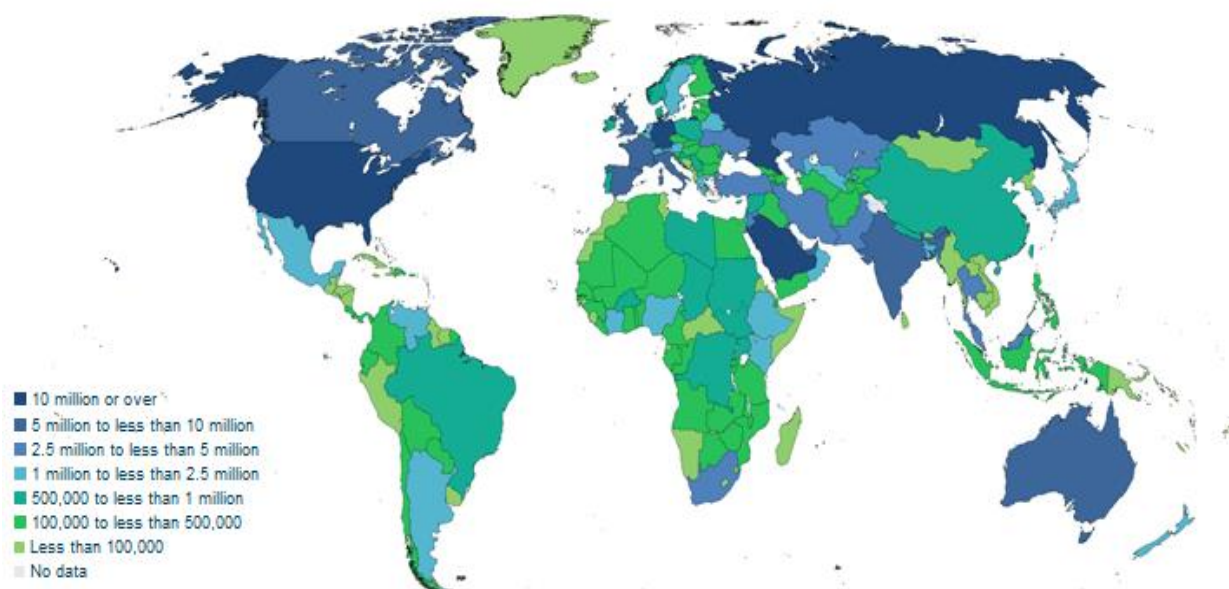
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1: Αριθμός διεθνών μεταναστών ανά περιοχή προορισμού, 1990-2015 (σε εκατομμύρια).

ΠΗΓΗ: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2015).

Ο παγκόσμιος χάρτης παρακάτω (ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2) παρουσιάζει το μέγεθος των διεθνών μεταναστών για το 2015. Όπως φαίνεται οι χώρες με τον μεγαλύτερο αριθμό μεταναστών δηλαδή πάνω από 10 εκατομμύρια είναι οι ΗΠΑ, η Σαουδική Αραβία, η Γερμανία, η Ρωσία και η Αλάσκα. Λίγο μικρότερα νούμερα παρατηρούνται στον Καναδά, στην Ιταλία, στη Γαλλία, στην Ισπανία, στο Ηνωμένο Βασίλειο, στην Ινδία και στην Αυστραλία, ενώ οι χώρες της Αφρικής έχουν χαμηλά ποσοστά μετανάστευσης.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2: Αριθμός διεθνών μεταναστών, 2015.

ΠΗΓΗ: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, International Migration (2015).

1.4. ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Η μετανάστευση αποτελεί σημαντικό συστατικό της παγκόσμιας οικονομίας, αφού τα κίνητρα μετανάστευσης είναι κυρίως οικονομικά. Η οικονομική προσέγγιση της θεωρίας της μετανάστευσης αντιμετωπίζει ερωτήματα σχετικά με τους παράγοντες που καθορίζουν το μέγεθος και τη σύνθεση των μεταναστευτικών ροών, την προσαρμογή στις χώρες υποδοχής και την επίπτωση στις οικονομίες των χωρών υποδοχής και αποστολής (Borjas, 1988). Δεν έχει αναπτυχθεί κάποια θεωρία που να συνδυάζει και να αντιμετωπίζει όλα αυτά τα θέματα ταυτόχρονα παρά μόνο ατομικά.

Τα νεοκλασικά οικονομικά θεωρούν ότι η μετακίνηση γίνεται με σκοπό τη μεγιστοποίηση εισοδήματος και είναι ατομική απόφαση. Η πιο γνωστή θεωρία της διεθνούς μετανάστευσης προέρχεται από μοντέλα που εξηγούσαν τη μετανάστευση του εργατικού δυναμικού κατά τη διάρκεια της οικονομικής

ανάπτυξης (Lewis, 1954; Ranis, Fei, 1961). Σύμφωνα με τη «θεωρία της οικονομικής ανάπτυξης», η μετανάστευση οφείλεται στις μισθολογικές διαφορές που προκαλούνται από τη ζήτηση και προσφορά εργασίας. Οι μισθοί προκύπτουν από την ισορροπία της προσφοράς και ζήτησης εργασίας σε μια αγορά. Οι χώρες που διαθέτουν περισσότερη εργασία από ότι κεφάλαιο έχουν χαμηλό μισθό ισορροπίας σε σχέση με τις χώρες που έχουν περισσότερο κεφάλαιο οι οποίες χαρακτηρίζονται από υψηλό μισθό ισορροπίας. Αυτή η διαφορά στους μισθούς έχει ως αποτέλεσμα την μετακίνηση των εργατών από τις χώρες με περισσότερη εργασία στις χώρες με έλλειψη εργασίας, όπου η προσφορά εργασίας θα αυξηθεί και ο μισθός θα μειωθεί. Αντίστοιχα στις χαμηλόμισθες χώρες, η προσφορά εργασίας θα μειωθεί και ο μισθός θα αυξηθεί. Έτσι οδηγούμαστε σε ισορροπία. Δηλαδή η μετανάστευση λειτουργεί ως μηχανισμός ισορροπίας μεταξύ αυτών των χωρών. Όσον αφορά τις διεθνείς εκροές του ανθρώπινου κεφαλαίου, οι εργάτες με υψηλή ειδίκευση επιλέγουν χώρες με έλλειψη κεφαλαίου, δηλαδή φτωχές χώρες, έτσι ώστε να λαμβάνουν υψηλές αποδόσεις για τις ικανότητές τους. Η μετακίνηση του ανθρώπινου κεφαλαίου δεν πρέπει να συγχέεται με τη μετακίνηση της εργασίας και επιπλέον θα πρέπει να αναγνωρίζεται η ετερογένεια των μεταναστών.

Η «νεοκλασική μικροοικονομική θεωρία» θεωρεί ότι μετανάστευση πηγάει από τις διαφορές όχι μόνο των μισθών αλλά και των ποσοστών απασχόλησης και αντιμετωπίζεται ως ατομική απόφαση συγκρίνοντας τα κόστη και τα οφέλη. Αυτή η θεωρία βλέπει ουσιαστικά τη μετανάστευση ως μια επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο (Borjas, 1989; Sjaastad, 1962; Todaro, 1969). Οι άνθρωποι επιλέγουν να μεταναστεύσουν εκεί όπου είναι πιο παραγωγικοί σύμφωνα με τις ικανότητές τους αναμένοντας μεγαλύτερες αποδοχές. Όμως πρέπει πρώτα να αναλάβουν ορισμένες επενδύσεις όπως τα κόστη μετακίνησης, κόστη διατήρησης και επιβίωσης μέχρι να βρεθεί εργασία, προσπάθεια εκμάθησης νέας γλώσσας, δυσκολία προσαρμογής στη νέα αγορά εργασίας και ψυχολογικά κόστη. Τα οφέλη μετακίνησης και το αναμενόμενο εισόδημα θα πρέπει τουλάχιστον να υπερβαίνουν τα κόστη για να δικαιώνουν τη μετανάστευση.

Τα «νέα οικονομικά» δεν εξετάζουν τις συνθήκες μόνο στις αγορές εργασίας αλλά σε διάφορες αγορές. Αντιμετωπίζουν τη μετανάστευση ως μια συλλογική απόφαση της οικογένειας προκειμένου να ελαχιστοποιήσει ρίσκα και να αντιμετωπίσει αποτυχίες της αγοράς αλλά και να μεγιστοποιήσει το εισόδημά της (Starkand, Levhari, 1982; Katz, Stark, 1986). Αυτό το κάνει κατανέμοντας τους πόρους της οικογένειας με διαφορετικό τρόπο. Δηλαδή κάποια μέλη δραστηριοποιούνται στην τοπική αγορά εργασίας και κάποια άλλα στέλνονται για εργασία στις ξένες αγορές εργασίας, έτσι ώστε σε περίπτωση που το εισόδημα από τις τοπικές αγορές εργασίας μειωθεί ή χαθεί, τα εμβάσματα του μέλους που έχει μεταναστεύσει θα στηρίξουν την οικογένεια. Οι αναπτυσσόμενες χώρες δίνουν κίνητρα στα μέλη οικογενειών να μεταναστεύσουν, αφού δεν υπάρχουν μηχανισμοί ή προγράμματα που να διαχειρίζονται τις αποτυχίες της αγοράς, ενώ οι ανεπτυγμένες είναι πιο οργανωμένες.

Η «θεωρία των διττών αγορών εργασίας» υποστηρίζει ότι η διεθνής μετανάστευση πηγάζει από τη ζήτηση εργασίας των σύγχρονων βιομηχανοποιημένων οικονομιών. Ο Piore (1979) είναι ο πιο ισχυρός υποστηρικτής αυτής της θεωρίας υποστηρίζοντας ότι η μετανάστευση προκαλείται από μια μόνιμη, έμφυτη ζήτηση για μεταναστευτικό εργατικό δυναμικό. Δηλαδή η μετανάστευση προέρχεται από τους παράγοντες έλξης στις χώρες υποδοχής και όχι από τους παράγοντες ώθησης (χαμηλοί μισθοί, υψηλή ανεργία). Έτσι οι μισθοί δεν ανταποκρίνονται σε αλλαγές της προσφοράς και ζήτησης εργασίας.

Μια άλλη μακροοικονομική προσέγγιση αποτελεί η «θεωρία των παγκόσμιων συστημάτων» (Portes, Walton, 1981; Petras, 1981; Castells, 1989; Morawska, 1990; Sassen, 1991). Η θεωρία αυτή συνδέει την προέλευση της διεθνούς μετανάστευσης με τη δομή της παγκόσμιας αγοράς (Wallerstein, 1974). Η διείσδυση των καπιταλιστικών οικονομιών σε μη καπιταλιστικές κοινωνίες δημιουργεί τάση του πληθυσμού για μετανάστευση. Συγκεκριμένα, οι επιχειρηματίες προκειμένου να αποκτήσουν πλούτο και περισσότερα κέρδη εισέρχονται σε φτωχές χώρες προς αναζήτηση γης, πρώτων υλών, φθηνού εργατικού δυναμικού και νέων καταναλωτικών αγορών. Έτσι η μετανάστευση

αποτελεί μια φυσική συνέπεια της καπιταλιστικής ανάπτυξης και δεν σχετίζεται με τους μισθούς και τις διαφορές απασχόλησης μεταξύ των χωρών.

Η «θεωρία των δικτύων» αναφέρεται στις διαπροσωπικές σχέσεις που συνδέουν τους μετανάστες, τους προηγούμενους μετανάστες και τους μη μετανάστες στις χώρες προέλευσης και προορισμού είτε αυτές είναι φιλικές, είτε συγγένειας ή σχέσης κοινής καταγωγής. Οι συνδέσεις δικτύου αποτελούν μια μορφή κοινωνικού κεφαλαίου που βοηθά την πρόσβαση στη ξένη απασχόληση. Η ανάπτυξη και επέκταση των δικτύων έχει μειώσει τα κόστη και τους κινδύνους μετακίνησης με αποτέλεσμα να αυξηθούν τα αναμενόμενα καθαρά οφέλη από τη μετανάστευση. Έτσι προκαλείται περισσότερη μετακίνηση ανάμεσα στις χώρες, η οποία με τη σειρά της επεκτείνει τα δίκτυα, μειώνει περαιτέρω τους κινδύνους και αυξάνει περισσότερο τη πιθανότητα μετανάστευσης. Διαχρονικά αυτή η μεταναστευτική συμπεριφορά επεκτείνεται προκειμένου να συμπεριλάβει και άλλα τμήματα από την κοινωνία των χωρών προέλευσης (Hugo, 1981; Taylor, 1986; Massey, Garcia Espana, 1987; Massey, 1990; Gurak, Caces, 1992).

Αυτή η μεγάλη τάση για μετανάστευση δημιούργησε μια ανισορροπία, την οποία προσπάθησαν να αποκαταστήσουν ιδιωτικά ιδρύματα και εθελοντικές οργανώσεις. Με αυτά τα θέματα ήταν επιφορτισμένη η «θεωρία των θεσμών». Από τη μία πλευρά η μεγάλη προσφορά εργασίας των μεταναστών που προσπαθούσαν να εισέλθουν στις πλούσιες καπιταλιστικές χώρες και από την άλλη οι περιορισμένες βίζες που προσέφεραν αυτές οι χώρες, οδήγησαν τις χώρες στο να βάλουν εμπόδια για να κρατήσουν μακριά τους μετανάστες. Ο συνδυασμός όλων αυτών των στοιχείων δημιούργησαν μια μαύρη αγορά για την απασχόληση των μεταναστών. Έτσι εμφανίστηκαν εθελοντικές ανθρωπιστικές οργανώσεις για να εξαλείψουν την εκμετάλλευση και την εξαπάτηση των νόμιμων αλλά και μη καταγεγραμμένων μεταναστών, να επιβάλλουν τα δικαιώματά τους και να βελτιώσουν τη διαχείρισή τους, παρέχοντάς τους κοινωνικές και συμβουλευτικές υπηρεσίες. Με την πάροδο του χρόνου αυτές οι υπηρεσίες αποτελούσαν πλέον μια άλλη μορφή κοινωνικού κεφαλαίου για τους ανθρώπους που συνέβαλαν στην απόκτηση απασχόλησης.

Τέλος, έχουμε τη «θεωρία της σωρευτικής αιτιότητας», μια διαδικασία που ονομάστηκε έτσι από τον Myrdal (1957). Η αιτιότητα αυτή είναι σωρευτική υπό την έννοια ότι κάθε ενέργεια της μετανάστευσης αλλάζει το κοινωνικό περιεχόμενο μέσα στο οποίο λαμβάνονται οι μεταγενέστερες αποφάσεις της μετανάστευσης, με τέτοιο τρόπο ώστε να καθίστανται πιο πιθανές οι πρόσθετες μετακινήσεις. Η κατανομή εισοδήματος, η διανομή της γης, η οργάνωση της γεωργίας, ο πολιτισμός, η τοπική διανομή του ανθρώπινου κεφαλαίου και η κοινωνική έννοια της εργασίας αποτελούν κάποιους από τους παράγοντες που επηρεάζονται σημαντικά από την αυξημένη μετακίνηση. Είναι πιθανό να υπάρχουν και άλλες επιδράσεις, όμως δεν έχουν εξετασθεί (Stark, Taylor, Yizhaki, 1986; Taylor, 1992).

Η «θεωρία των παγκόσμιων συστημάτων», η «θεωρία των δικτύων», η «θεωρία των θεσμών» και η «θεωρία της σωρευτικής αιτιότητας» υποδηλώνουν ότι οι μεταναστευτικές ροές αποκτούν σταθερότητα και δομή μέσα στο χρόνο, επιτρέποντας την αναγνώριση σταθερών διεθνών μεταναστευτικών συστημάτων. Αυτά τα συστήματα χαρακτηρίζονται από έντονες ανταλλαγές αγαθών, κεφαλαίου και ατόμων μεταξύ κάποιων χωρών και λιγότερο έντονες μεταξύ κάποιων άλλων χωρών. Ένα διεθνές μεταναστευτικό σύστημα γενικά περιλαμβάνει μια κεντρική περιοχή υποδοχής, που μπορεί να είναι μια χώρα ή ένα σύνολο χωρών και συγκεκριμένες χώρες αποστολής με μεγάλο αριθμό μεταναστευτικών ροών (Fawcett, 1989; Zlotnik, 1992).

1.5. ΑΙΤΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Μια φημισμένη προσέγγιση που αναπτύχθηκε στα μέσα του 19^{ου} αιώνα σχετικά με τα κίνητρα του ατόμου για μετανάστευση και τις συνέπειες αυτής της απόφασης, βασίζεται σε παράγοντες ώθησης και έλξης (Jackson, 1986: 13,14), δηλαδή σε παράγοντες που οδηγούσαν τους ανθρώπους μακριά από το μέρος προέλευσης και αντίστοιχα παράγοντες που τους προσέλκυαν σε ένα άλλο μέρος. Οι παράγοντες ώθησης συμπεριλάμβαναν έλλειψη πρόσβασης σε γη και απασχόληση, χαμηλούς μισθούς, ξηρασία, πείνα και

αύξηση πληθυσμού. Οι παράγοντες έλξης προσέφεραν ελκυστικές εναλλακτικές σε αυτά και επιπλέον τόνιζαν τα πλεονεκτήματα της αστικής ζωής.

Γενικά, είναι ορθότερο να κατατάξουμε τους παράγοντες που προκαλούν τη μετανάστευση ανάλογα με τα εξωτερικά και αναντίρρητα αναγνωρίσιμα χαρακτηριστικά τους και όχι με βάση τις αντιδράσεις που προκαλούν στους ανθρώπους, γιατί αυτές δεν είναι ποτέ σταθερές. Μπορούμε λοιπόν να διακρίνουμε τις παρακάτω γενικές κατηγορίες⁵:

Φυσικοί παράγοντες: Μεταβολές στο φυσικό περιβάλλον που καθιστούν δύσκολη την επιβίωση, όπως ξηρασία, πλημμύρες, σεισμοί κ.λπ. Η σημασία των παραγόντων αυτών είναι μεγαλύτερη όσο χαμηλότερο είναι το επίπεδο της τεχνολογίας και επομένως η εξάρτηση ενός πληθυσμού από τη φύση και την επιτόπια παραγωγή.

Οικονομικοί παράγοντες: Έλλειψη απασχόλησης, χαμηλό εισόδημα, η αναγκαστική μετακίνηση σαν αναπόσπαστο στοιχείο για την άσκηση συγκεκριμένης επαγγελματικής δραστηριότητας κ.λπ.

Πολιτικοί παράγοντες: Σ' αυτή την κατηγορία εντάσσονται οι διώξεις λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, καθώς και η διακριτική μεταχείριση που πολλές φορές ακολουθείται από το καθεστώς μίας χώρας σε βάρος μεμονωμένων ατόμων ή και συγκεκριμένης κατηγορίας ενός πληθυσμού.

Κοινωνικοί παράγοντες: Εδώ θα πρέπει να αναφερθεί η αξία της μετανάστευσης ως προϋπόθεση κοινωνικής προκοπής ή ανόδου στον συγκεκριμένο κοινωνικό ιστό μίας "εθνικής" κοινωνίας και τα οφέλη που σε ατομικό επίπεδο συνοδεύουν μία τέτοια ανέλιξη.

Ψυχολογικοί παράγοντες: Πολλές φορές άνθρωποι ωθούνται στη μετανάστευση από τυχοδιωκτισμό ή μιμητικά, ακολουθώντας την κρατούσα τάση μίας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου και τους γνωστούς, φίλους, συγγενείς, κ.λπ. που προηγήθηκαν.

⁵Παραδεισάνος Αδάμ, Το φαινόμενο της Μετανάστευσης. Υπουργείο Προστασίας του πολίτη

Όπως φαίνεται η μετανάστευση είναι μια ακατάπαυστη διαδικασία που έχει μειονεκτήματα και πλεονεκτήματα. Όσο οι πολεμικές συγκρούσεις συνεχίζουν και όσο χειροτερεύουν οι συνθήκες διαβίωσης στις υπανάπτυκτες χώρες, τόσο θα αυξάνονται τα κύματα μετανάστευσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Η μετανάστευση είναι ένα φαινόμενο που επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την οικονομία των χωρών υποδοχής και όχι μόνο, αφού πλέον για τους περισσότερους μετανάστες τα κίνητρα μετακίνησης σε άλλες χώρες είναι κυρίως οικονομικά. Έτσι πολλές μελέτες και έρευνες έχουν επικεντρωθεί στην ανάλυση αυτού του φαινομένου και πως αυτό επηρεάζει τους μισθούς των ντόπιων σε αυτές τις χώρες.

2.1. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗ ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΜΙΣΘΩΝ

Οι Butcher, Card (1991) χρησιμοποιώντας πάνελ δεδομένα για 24 μεγάλες πόλεις των ΗΠΑ μελέτησαν τις επιπτώσεις της μετανάστευσης για τη χρονική περίοδο 1979 έως 1989. Ο τρόπος ανάλυσης που χρησιμοποίησαν περιείχε το διαχωρισμό των πόλεων με βάση το μέγεθος των μεταναστευτικών εισροών. Από τις 24 πόλεις που αντιμετωπίστηκαν ως ξεχωριστές αγορές εργασίας, οι 10 ήταν αυτές με την μεγαλύτερη μεταναστευτική εισροή, ενώ οι άλλες 14 είχαν μικρότερες εισροές. Οι μετανάστες στις ΗΠΑ σύμφωνα με τα δεδομένα είναι λιγότεροι μορφωμένοι σε σχέση με τους ντόπιους γι αυτό κατατάσσονται στο κάτω μέρος της κατανομής των μισθών. Επίσης παρατηρείται μεγάλη διακύμανση στη σύνθεση των νέων μεταναστών. Υπάρχει αρνητική σχέση μεταξύ της ποιότητας των νέων μεταναστών και του βαθμού μεταναστευτικών εισροών. Δηλαδή σε πόλεις όπου υπάρχουν πολλοί μετανάστες, η ποιότητα των νέων μεταναστών (διαφορά μισθών σε σχέση με τους ντόπιους) μειώνεται. Άρα στο κάτω μέρος της κατανομής των μισθών

υπάρχει μικρότερη διακύμανση σε σχέση με το άνω άκρο της κατανομής. Ένα σημαντικό αποτέλεσμα της εκτίμησης τους είναι ότι ενώ στις πόλεις με υψηλή μετανάστευση θα περιμέναμε αύξηση του εργατικού δυναμικού, τα στοιχεία δείχνουν ότι η υψηλή μεταναστευτική εισροή αντισταθμίζεται με την εκροή των ντόπιων που αποφασίζουν να μεταναστεύσουν.

Την ίδια λογική ακολουθούν και οι Dustmann, Frattini, Preston (2013) οι οποίοι χρησιμοποιούν ένα μοντέλο με CES συνάρτηση παραγωγής και ως συντελεστές παραγωγής το κεφάλαιο και πολλούς τύπους δεξιοτήτων. Τα πάνελ δεδομένα της ανάλυσης προέρχονται από μια δειγματοληπτική έρευνα των νοικοκυριών και αναφέρονται στο Ηνωμένο Βασίλειο για την περίοδο 1997 έως 2005. Η μέθοδος εκτίμησης που προτείνουν δεν απαιτεί προ κατανομή των μεταναστών σε ομάδες δεξιοτήτων σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά τους αλλά με βάση την παρατηρούμενη θέση τους στην κατανομή των μισθών. Οι μετανάστες είναι περισσότερο μορφωμένοι από τους ντόπιους, όμως η παρατηρούμενη θέση τους βρίσκεται στο κάτω μέρος της κατανομής των μισθών. Ο λόγος είναι ότι οι νέοι μετανάστες λόγω έλλειψης γλωσσικών ή άλλων δεξιοτήτων υποβαθμίζονται και καταφεύγουν σε χαμηλότερες επαγγελματικές κατηγορίες. Έτσι τα αποτελέσματα της εκτίμησης δείχνουν ότι η μετανάστευση μειώνει τους μισθούς των ντόπιων στο κάτω μέρος της κατανομής των μισθών, εκεί δηλαδή όπου ο αριθμός των μεταναστών είναι μεγαλύτερος από τον αριθμό των ντόπιων και αυξάνει τους μισθούς στο άνω μέρος της κατανομής, όπου το μέγεθος των μεταναστευτικών εισροών είναι μικρότερο. Κατά μέσο όρο όμως απέδειξαν ότι υπάρχει μια ελαφρώς θετική επίδραση στους μισθούς, η οποία προέρχεται από την μειωμένη αμοιβή των μεταναστών σε σχέση με την αξία του οριακού προϊόντος τους.

Σύμφωνα με τις παραπάνω μελέτες που αφορούν τις ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η μετανάστευση έχει μικρή αρνητική επίπτωση στους μισθούς των ντόπιων που βρίσκονται στο κάτω μέρος της κατανομής των μισθών, όπου συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο μέρος των μεταναστευτικών εισροών και μικρή θετική επίδραση στους μισθούς αυτών που βρίσκονται στο άνω μέρος της κατανομής.

2.2. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗΝ ΑΤΕΛΗ ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Ο Borjas (2003) προκειμένου να εκτιμήσει την επίδραση της μετανάστευσης στην αγορά εργασίας δίνει ιδιαίτερη προσοχή και αξιοποιεί την ανομοιομορφία της προσφοράς εργασίας στις ομάδες δεξιοτήτων των εργατών με ίδια μόρφωση αλλά διαφορετική εργασιακή εμπειρία. Αυτά τα χαρακτηριστικά θα τον βοηθήσουν να μελετήσει την επιρροή της μετανάστευσης στην απασχόληση των ντόπιων. Χρησιμοποιεί πάνελ δεδομένα για τις ΗΠΑ για το 1960-2001. Η ανάλυση στηρίζεται στην υπόθεση ότι εργαζόμενοι με παρόμοια μόρφωση και διαφορετικά επίπεδα εργασιακής εμπειρίας είναι ατελή υποκατάστατα. Τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων έδειξαν ότι η μετανάστευση μείωσε τους πραγματικούς μισθούς των ανταγωνιστικών ντόπιων. Εφόσον υπάρχει μείωση στους μισθούς και δεδομένου ότι η καμπύλη προσφοράς των ντόπιων έχει θετική κλίση, θα μειωθεί και η ποσότητα εργασίας των ντόπιων. Έτσι η μετανάστευση εκτός από τους μισθούς επηρέασε αρνητικά και την απασχόληση των ντόπιων. Αυτή η αρνητική επίδραση στους μισθούς διαφέρει από ομάδα σε ομάδα μόρφωσης, με αυτούς που έχουν εγκαταλείψει το λύκειο να δέχονται την περισσότερη μείωση, δηλαδή οι ανειδίκευτοι εργάτες. Εν τέλει καταλήγουν στο γεγονός ότι η ερμηνεία των επιπτώσεων της μετανάστευσης απαιτεί μια πιο πλήρη τεκμηρίωση συμπεριλαμβανομένου και άλλων παραμέτρων όπως οι μακροπρόθεσμες προσαρμογές για κεφάλαιο που δεν υπολογίζονται στην ανάλυση τους.

Σε ντόπιους με διαφορετικές δεξιότητες επικεντρώνονται και οι Ottaviano, Peri (2007) προσθέτοντας και την επίδραση της μετανάστευσης στα ενοίκια. Με τη βοήθεια ενός μοντέλου που αναφέρεται πλέον και στη στεγαστική αγορά των ΗΠΑ και με τη μέθοδο ελαχίστων τετραγώνων αναλύουν τις επιπτώσεις της μετανάστευσης για το 1990-2005. Οι ετερογενείς ντόπιοι και μετανάστες κατατάσσονται σε 3 ομάδες ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης. Υπάρχει συμπληρωματικότητα μεταξύ τους στην παραγωγή και αυτό σημαίνει ότι η μεταναστευτική εισροή επηρεάζει θετικά τους ντόπιους στην παραγωγή και αυξάνει το μέσο όρο ενοικίων. Για τους ντόπιους εργάτες που έχουν χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης βρίσκουν ότι η μετανάστευση έχει μικρή αρνητική

επίπτωση στους μισθούς και θετική στα ενοίκια. Οι ντόπιοι με υψηλότερο επίπεδο μόρφωσης βιώνουν μεγάλη θετική επίδραση και στους μισθούς και στα ενοίκια. Η επίδραση είναι θετική γιατί τα ενοίκιά τους είναι επιρρεπή σε μεταναστευτικές εισροές. Αυτοί που έχουν τις περισσότερες ζημίες από τη μετανάστευση είναι οι λιγότερο μορφωμένοι ντόπιοι γιατί είναι αυτοί που δεν είναι ιδιοκτήτες και νοικιάζουν τα σπίτια τους. Έτσι η μείωση του μισθού τους και ταυτόχρονα η αύξηση του ενοικίου τους οδηγεί σε μετανάστευση εκτός κράτους. Τελικά, η μετανάστευση κατά μέσο όρο έχει μακροπρόθεσμα ισχυρή θετική σχέση με τους μισθούς και τα ενοίκια και συνδέεται με την απόφαση μετανάστευσης των ντόπιων.

Οι D'Amuri, Ottaviano, Peri (2008) εκτιμούν τις επιδράσεις της μετανάστευσης στους μισθούς και την απασχόληση των εργαζομένων στη Δυτική Γερμανία για την περίοδο 1987-2001. Υιοθετούν την προσέγγιση ισορροπίας της αγοράς εργασίας που έχει χρησιμοποιήσει και ο Borjas (2003) την οποία έχουν επεκτείνει, αφού επικεντρώνεται μόνο στους μισθούς, προκειμένου να μελετήσουν τις αλλαγές στην απασχόληση που δημιουργούνται από τις μισθολογικές ακαμψίες στη Γερμανία. Χωρίζουν τους μετανάστες σε νέους και παλαιούς. Νέοι είναι οι μετανάστες που έχουν δουλέψει στη Γερμανία για 5 χρόνια ή λιγότερο και παλαιοί μετανάστες είναι αυτοί που έχουν δουλέψει για περισσότερο από 5 χρόνια. Για την εκτίμηση των βραχυπρόθεσμων ελαστικοτήτων υποκατάστασης χρησιμοποιούν πάνελ στοιχεία και βρίσκουν ότι ντόπιοι και νέοι μετανάστες είναι ατελή υποκατάστατα, ενώ νέοι και παλαιοί μετανάστες είναι σχεδόν τέλεια υποκατάστατα. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η μετανάστευση είχε λίγες αρνητικές επιπτώσεις στους μισθούς και την απασχόληση των ντόπιων, ενώ είχε σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στην απασχόληση των προηγούμενων μεταναστών και μικρές επιπτώσεις στους μισθούς τους. Η μετανάστευση νέων είχε αρνητική επίδραση στην απασχόληση παλαιών μεταναστών και καθόλου επίδραση στην απασχόληση ντόπιων. Το συμπέρασμα αυτό υποδεικνύει στενό ανταγωνισμό μεταξύ νέων και παλαιών μεταναστών. Σε μια λιγότερο ευέλικτη αγορά εργασίας με μισθολογικές ακαμψίες όπως η Γερμανία, η μείωση της απασχόλησης είναι πολύ μεγαλύτερη από ότι σε μια άλλη πιο ευέλικτη αγορά.

Οι Ottaviano και Peri (2008) κάνουν ακόμη μια μελέτη σε εθνικό επίπεδο για την επίπτωση της μετανάστευσης στους μισθούς των ντόπιων με διαφορετικές δεξιότητες. Επεκτείνουν και επανεξετάζουν ουσιαστικά την «εθνική προσέγγιση» του Borjas (2003) χρησιμοποιώντας στοιχεία απογραφής των ΗΠΑ για το 1990-2006. Θέλουν να αποδείξουν ότι η αρνητική επίδραση στους μισθούς των ντόπιων χωρίς μόρφωση είναι συμπέρασμα κάποιων αποτελεσμάτων που δεν στηρίζονται εμπειρικά καθώς και κάποιας λανθασμένης εκτίμησης της ελαστικότητας υποκατάστασης μεταξύ εργατών με κάποια μόρφωση και χωρίς εκπαίδευση. Στην ανάλυσή τους εισάγουν μια CES συνάρτηση παραγωγής που να εντοπίζει τις επιπτώσεις στους μισθούς συνδυάζοντας τα σοκ στην προσφορά εργασίας και την προσαρμογή κεφαλαίου. Αποδεικνύουν ότι υπάρχει υψηλή υποκατάσταση μεταξύ εργατών με απολυτήριο και εργατών χωρίς καμία μόρφωση που φτάνει το άπειρο και στη συνέχεια βρίσκουν ένα μικρό βαθμό ατελούς υποκατάστασης μεταξύ ντόπιων και μεταναστών με το ίδιο επίπεδο μόρφωσης. Με βάση αυτές τις δύο εκτιμήσεις και μετά από προσαρμογή κεφαλαίου διαπιστώνουν ότι η βραχυπρόθεσμη αρνητική επίδραση της μετανάστευσης στους μισθούς των ντόπιων χωρίς μόρφωση καθώς και στο μέσο όρο μισθών είναι πολύ μικρή. Αυτό συμβαίνει διότι στην ομάδα χαμηλής εκπαίδευσης το μερίδιο των εργατών χωρίς μόρφωση είναι μεγαλύτερο από το μερίδιο αυτών με κάποια μόρφωση και λόγω της άπειρης ελαστικότητας αυτών των δυο ομάδων η επίδραση μοιράζεται σε όλη την ομάδα χαμηλής εκπαίδευσης. Μακροχρόνια βρίσκουν ότι η μετανάστευση έχει μικρό θετικό αντίκτυπο στο μισθό των ντόπιων χωρίς βαθμό αλλά και στο μέσο όρο μισθών και επίσης μια αρνητική επίδραση στους προηγούμενους μετανάστες.

Χρησιμοποιώντας χρονολογικές σειρές για δεδομένα της Βρετανίας οι Manacorda, Manning, Wadsworth (2012) μελετούν τα αποτελέσματα της μετανάστευσης στη δομή των μισθών. Τα δεδομένα αφορούν τους μισθούς και την απασχόληση ντόπιων και μεταναστών από τα μέσα του 1970 έως τα μέσα 2000. Όπως αναφέρουν και οι Dustmann, Frattini, Preston (2013) οι μετανάστες στο Ηνωμένο Βασίλειο είναι περισσότερο μορφωμένοι και εξαιτίας της αυξημένης προσφοράς εργασίας (λόγω υψηλής μετανάστευσης στο κράτος) υπάρχουν αλλαγές στη δομή των μισθών. Προκειμένου να

κατανοήσουν και να ερευνήσουν αυτές τις αλλαγές επιτρέπουν στην ανάλυσή τους, μετανάστες και ντόπιους να είναι ατελή υποκατάστατα στην παραγωγή. Οι εκτιμήσεις δείχνουν ότι αυτή η αύξηση των μορφωμένων μεταναστών στο εργατικό δυναμικό έχει ως αποτέλεσμα την μείωση της απόδοσης της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης τόσο των ντόπιων όσο και των μεταναστών. Η επιδείνωση αυτή είναι μεγαλύτερη για τους μετανάστες και μικρότερη για τους ντόπιους λόγω της ατελούς υποκατάστασης με τους νέους μετανάστες που επιτρέπει το μοντέλο τους. Συνεπώς η επίδραση της μετανάστευσης στην αγορά εργασίας των ντόπιων και συγκεκριμένα στους μισθούς τους είναι πολύ μικρή, ενώ η επίπτωση στους μισθούς των μεταναστών που υπάρχουν ήδη είναι αρνητική.

Μια ακόμη μελέτη που καταλήγει σε αρνητική επίδραση στους μισθούς των προηγούμενων μεταναστών σε σχέση με τους μισθούς των μεταναστών λόγω ατελούς υποκατάστασης είναι αυτή των Ottaviano και Peri (2012). Στη μελέτη τους χρησιμοποιούν δεδομένα σε εθνικό επίπεδο που αφορούν την Αμερική με τα οποία εντοπίζονται καλύτερα οι συνέπειες της μετανάστευσης σε μισθούς ντόπιων διαφορετικών δεξιοτήτων λόγω της διακύμανσης στους μισθούς (Borjas (2003)). Η μελέτη αφορά τις Ηνωμένες Πολιτείες για το 1960 έως 2000. Χρησιμοποιούν CES μοντέλα, τα οποία είναι κατάλληλα για την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων στην κατανομή μισθών μετά από ένα σοκ στην προσφορά εργασίας, όπως η μεταναστευτική εισροή. Εκτιμούν τη δυνατότητα υποκατάστασης μεταξύ ντόπιων και μεταναστών που έχουν παρόμοιες δεξιότητες και διακρίνουν τις μισθολογικές επιπτώσεις σε μερικές και ολικές με τη βοήθεια μιας συνολικής συνάρτησης παραγωγής. Οι μερικές επιπτώσεις αφορούν την άμεση επίδραση της μετανάστευσης στους μισθούς σε μια ομάδα δεξιοτήτων, ενώ οι ολικές αναφέρονται σε έμμεσες επιδράσεις σε όλες τις άλλες ομάδες δεξιοτήτων. Επιπλέον, βρήκαν ότι υπάρχει ένας μικρός αλλά σημαντικός βαθμός ατελούς υποκατάστασης ο οποίος επηρεάζει την επίπτωση στους μισθούς των ντόπιων με παρόμοιες δεξιότητες. Έτσι σύμφωνα με τα αποτελέσματα η μετανάστευση είχε μικρή επίδραση στους μισθούς των ντόπιων εργαζομένων χωρίς απολυτήριο λυκείου, ενώ ο μέσος όρος μισθών των ντόπιων επηρεάζεται ελαφρώς θετικά μακροπρόθεσμα.

Συμπερασματικά, οι μελέτες που υποθέτουν ότι μετανάστες και γηγενείς είναι ατελή υποκατάστατα και αφορούν τις ΗΠΑ συμφωνούν στο γεγονός ότι η μετανάστευση προκαλεί μια μείωση στους μισθούς των μεταναστών που υπάρχουν ήδη, ενώ μακροπρόθεσμα επηρεάζει θετικά το μέσο όρο μισθών και το μισθό των ντόπιων με χαμηλή μόρφωση. Επιπλέον υποδεικνύουν ότι βραχυπρόθεσμα η μετανάστευση μειώνει ελαφρώς τους μισθούς και την απασχόληση των ντόπιων με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, ενώ αυξάνει τα ενοίκιά τους γεγονός που οδηγεί σε εκροή των ντόπιων από τη χώρα τους (Borjas, 2003; Ottaviano, Peri 2007, 2008, 2012). Όσον αφορά τη Γερμανία που δεν είναι μια ευέλικτη αγορά εργασίας μια μεταναστευτική εισροή σχετίζεται αρνητικά με τους μισθούς και την απασχόληση των ντόπιων και η επίπτωση αυτή είναι πολύ ισχυρή στους μετανάστες που ζουν χρόνια στη χώρα (D'Amuri, Ottaviano, Peri, 2008). Τέλος, η ανάλυση που αφορά τη Βρετανία και υποθέτει ατελή υποκατάσταση βρίσκει πολύ μικρή αρνητική επίδραση στους μισθούς των ντόπιων και στους μισθούς των προηγούμενων μεταναστών, κυρίως αυτών με υψηλό μορφωτικό επίπεδο (Manacorda, Manning, Wadsworth, 2012).

2.3. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗΝ ΤΕΛΕΙΑ ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Ο Jaeger (2007) μελέτησε την επίδραση της μετανάστευσης στους ντόπιους στην Αμερική κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 διαχωρίζοντάς τους σε ομάδες δεξιοτήτων. Οι εκτιμήσεις έδειξαν ότι ντόπιοι και μετανάστες παρόμοιων δεξιοτήτων είναι σχεδόν τέλεια υποκατάστατα στην παραγωγή και σύμφωνα με αυτό το στοιχείο και χρησιμοποιώντας τη μέθοδο OLS ανέλυσε τις επιπτώσεις. Η αύξηση της μετανάστευσης εκείνη τη δεκαετία αύξησε την προσφορά εργασίας και κατά συνέπεια μετά από την πληθώρα προσλήψεων που έγιναν, αυξήθηκε το μερίδιο των μεταναστών σε όλα τα επίπεδα δεξιοτήτων. Η τάση προς τις υψηλότερης ειδίκευσης δεξιότητες ήταν μεγαλύτερη στους ντόπιους προκαλώντας αύξηση του μεριδίου μεταναστών μεταξύ λιγότερο ειδικευμένων. Το γεγονός αυτό δείχνει ότι η μετανάστευση μπορεί να ευθύνεται για τη μείωση των απόλυτων και σχετικών μισθών των

ντόπιων χαμηλότερης ειδίκευσης. Τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων έδειξαν ότι η αύξηση της προσφοράς εργασίας έχει συμβάλει στην επιμήκυνση του μισθολογικού χάσματος μεταξύ ανειδίκευτων και ειδικευμένων ντόπιων και συγκεκριμένα μείωσε τους πραγματικούς μισθούς των ντόπιων που έχουν εγκαταλείψει τις σπουδές τους. Αυτή είναι η ομάδα που επηρεάστηκε περισσότερο αφού οι επιπτώσεις στις άλλες ομάδες δεξιοτήτων ήταν αμελητέες.

Επίσης σε αντίθετα αποτελέσματα σχετικά με την ένδειξη της ατελούς υποκατάστασης σε παρόμοιες ομάδες δεξιοτήτων που βρίσκουν οι Ottaviano και Peri (2012), έρχονται οι Borjas, Grogger, Hanson (2008). Τα δεδομένα που χρησιμοποιούν είναι παρόμοια με αυτά των Ottaviano και Peri (2012) και προέρχονται από απογραφές των ΗΠΑ για τη χρονική περίοδο 1960-2000 και 2004. Χρησιμοποιεί ένα δομικό μοντέλο που εξετάζει την εξέλιξη των μισθών των εργατών με παρόμοιες δεξιότητες (εκπαίδευση και εργασιακή εμπειρία) και επιτρέπει τα πολλαπλά αποτελέσματα μεταξύ των ομάδων. Το εύρημα της ατελούς υποκατάστασης σημαίνει ότι οι μετανάστες συμπληρώνουν τους ντόπιους εργαζόμενους. Όμως αυτό αυτή η ένδειξη γίνεται ασταθής όταν η ανάλυση προσαρμόσει για ετερογένεια. Αυτό γίνεται γιατί οι Ottaviano και Peri (2012) έχουν κάνει λάθος κατάταξη σε αυτούς που έχουν εγκαταλείψει το λύκειο με αποτέλεσμα να αυξάνεται ο αριθμός των νέων ανειδίκευτων εργατών. Γι αυτό η θετική επίδραση στους μισθούς των ντόπιων που έχουν βρει, δεν έχει εμπειρική υποστήριξη. Τα αποτελέσματα της επανεκτίμησης δείχνουν ότι μετανάστες και ντόπιοι είναι τέλεια υποκατάστατα και ότι η μετανάστευση μειώνει τους μισθούς των ντόπιων που επηρεάζονται περισσότερο από τα σοκ που δημιουργεί η μετανάστευση στην προσφορά εργασίας.

Οι παραπάνω μελέτες που αφορούν τις ΗΠΑ βρίσκουν ότι μετανάστες και ιθαγενείς είναι τέλεια υποκατάστατα. Τα αποτελέσματα τους έρχονται σε σύγκρουση με τα αποτελέσματα της ατελούς υποκατάστασης και της μακροπρόθεσμης θετικής επίπτωσης στους μισθούς που βρήκαν οι προηγούμενες έρευνες. Δείχνουν ότι η μετανάστευση ευθύνεται για την αύξηση του μισθολογικού χάσματος μεταξύ ντόπιων, μειώνοντας τους μισθούς αυτών που δεν έχουν κάποιο επίπεδο μόρφωσης, οι οποίοι

αποτελούν την ομάδα που επηρεάζεται περισσότερο από τις αλλαγές στην προσφορά εργασίας.

2.4. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΕ ΑΝΕΙΔΙΚΕΥΤΟΥΣ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΥΣ ΝΤΟΠΙΟΥΣ

Οι Altonji, Card (1991) δείχνουν πως η μετανάστευση επηρεάζει τους ανειδίκευτους ντόπιους. Για να το πετύχουν αυτό έχουν συλλέξει πληροφορίες από τις απογραφές του 1970 και 1980 για 120 μεγάλες πόλεις. Σε κάθε πόλη η μεταναστευτική εισροή προσθέτει ανειδίκευτους και ειδικευμένους ντόπιους στο εργατικό δυναμικό. Για να δουν αν οι μετανάστες ανταγωνίζονται με τους ανειδίκευτους ντόπιους επικεντρώνονται στην κατανομή των εργατών στις βιομηχανίες κάθε πόλης. Έτσι βρήκαν ένα μικρό βαθμό ανταγωνισμού μεταξύ μεταναστών και ανειδίκευτων ντόπιων. Φαίνεται ότι η αύξηση στο μερίδιο μεταναστών αυξάνει την προσφορά εργασίας σε βιομηχανίες όπου εργάζονται ανειδίκευτοι ντόπιοι. Δεν υπάρχουν όμως μεγάλες επιπτώσεις στους ανειδίκευτους ντόπιους γιατί οι μετανάστες δεν συγκεντρώνονται αρκετά σε αυτές τις βιομηχανίες. Επίσης, δε βρίσκουν σημαντικά στοιχεία που να δείχνουν ότι η μετανάστευση μειώνει τα ποσοστά απασχόλησης των ανειδίκευτων ντόπιων. Η μείωση της απασχόλησης σε βιομηχανίες που αποτελούνται από μεγάλο μερίδιο μεταναστών είναι μικρότερη σε πόλεις με πολλούς μετανάστες γιατί η αύξηση του μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού έχει εμποδίσει πολλές χαμηλόμισθες βιομηχανίες να κλείσουν. Τέλος, όταν ελέγχουν για ενδογένεια βρίσκουν ότι μια αύξηση των μεταναστευτικών εισροών οδηγεί σε μείωση των μισθών των ανειδίκευτων ντόπιων, όμως πιστεύουν ότι χρειάζεται περισσότερη έρευνα πάνω στο θέμα προκειμένου να καταλήξουν σε σωστά συμπεράσματα για την επίδραση της μετανάστευσης στους μισθούς.

Οι Dustman, Fabbri, Preston (2005) αναλύουν τα αποτελέσματα της μετανάστευσης στην αγορά εργασίας της Βρετανίας. Δεν υπάρχουν πολλές έρευνες που να αφορούν τη Βρετανία γι' αυτό και υπάρχει ένα κενό στα στοιχεία. Τα πάνελ δεδομένα που χρησιμοποιούνται προέρχονται από τη

Βρετανική Έρευνα Εργατικού Δυναμικού και αφορούν μισθούς, απασχόληση και ανεργία. Οι αρθογράφοι κάνουν επίσης διαχωρισμό σε ειδικευμένους και ανειδίκευτους εργάτες. Σε αντίθεση με άλλες χώρες οι μετανάστες στη Βρετανία δεν είναι ανειδίκευτοι και έχουν παρόμοια σύνθεση δεξιοτήτων με αυτή των ντόπιων. Οι επιπτώσεις εξαρτώνται από το πόσο επηρεάζει η μετανάστευση την σύνθεση δεξιοτήτων των ντόπιων σε διάφορες περιοχές και πως η οικονομία της χώρας προσαρμόζεται σε αυτές τις αλλαγές. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι υπάρχει μια μικρή αρνητική επίπτωση στην απασχόληση και το ποσοστό ανεργίας κυρίως των ντόπιων με ενδιάμεσα επίπεδα εκπαίδευσης αλλά δεν είναι ισχυρή και αντισταθμίζεται από την αύξηση της απασχόλησης των πιο εξειδικευμένων ντόπιων. Ο αντίκτυπος στους μισθούς των ντόπιων διαφέρει επίσης ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης. Για τους ντόπιους μεσαίας εκπαίδευσης η επίδραση είναι αρνητική ενώ για τους ειδικευμένους ελαφρώς θετική.

Ακόμη μια έρευνα που εστιάζει στους ειδικευμένους και ανειδίκευτους ντόπιους είναι των Chassamboulli, Palivos(2013) οι οποίοι αναλύουν την επίδραση της μεταναστευτικής εισροής στους μισθούς και την απασχόληση κατά τη διάρκεια των ετών 2000-2007 στην Ελλάδα. Το μοντέλο που χρησιμοποιούν επιτρέπει την ετερογένεια δεξιοτήτων μεταξύ ντόπιων εργαζόμενων και μεταξύ ντόπιων και μεταναστών, καθώς και τη διαφοροποίηση του κόστους αναζήτησης που βοηθά στην εξήγηση του χάσματος μισθού μεταξύ των εργατών. Έχουν υποθέσει ότι όλοι οι μετανάστες είναι ανειδίκευτοι και τέλεια υποκατάστατα με τους ανειδίκευτους ντόπιους εργαζόμενους, ενώ για τους ειδικευμένους ντόπιους είναι ατελή υποκατάστατα στην παραγωγή. Άρα οι ανειδίκευτοι μετανάστες συμπληρώνουν τους ειδικευμένους ντόπιους και ανταγωνίζονται με τους ανειδίκευτους ντόπιους. Δεδομένου ότι οι μετανάστες είναι πρόθυμοι να δεχτούν χαμηλότερους μισθούς, το αναμενόμενο κόστος απασχόλησης μειώνεται οδηγώντας σε αύξηση της απασχόλησης ανειδίκευτης εργασίας και μείωση της ανεργίας. Η αύξηση της ανειδίκευτης μετανάστευσης αυξάνει το οριακό προϊόν των ειδικευμένων ντόπιων και κατά συνέπεια αυξάνει τους μισθούς και την απασχόλησή τους. Οι επιπτώσεις όσον αφορά τους ανειδίκευτους ντόπιους εργάτες είναι θετικές για την απασχόληση αφού

υπάρχουν πολλές θέσεις ανειδίκευτης εργασίας και αρνητικές για τους μισθούς λόγω της μείωσης του οριακού προϊόντος. Όταν όμως το μοντέλο επιτρέπει την παρουσία ενός κατώτατου μισθού οι επιπτώσεις στους ανειδίκευτους ντόπιους αλλάζουν. Αν ο μισθός τους είναι ίσος με έναν κατώτατο μισθό ο οποίος συνδέεται με τον μισθό των ειδικευμένων τότε η απασχόληση μειώνεται και ο μισθός αυξάνεται. Όταν ο κατώτατος μισθός ορίζεται ως ένα ποσοστό του μέσου μισθού, τότε ο μισθός μειώνεται και η απασχόληση μπορεί είτε να μειωθεί είτε να αυξηθεί.

Σε ένα ακόμη άρθρο τους οι Chassamboulli, Palivos (2014) εξετάζουν τις επιπτώσεις της μετανάστευσης στους ντόπιους εργάτες των ΗΠΑ. Χρησιμοποιούν ένα μοντέλο το οποίο επιτρέπει τη συμπληρωματικότητα κεφαλαίου και δεξιοτήτων και την παρουσία του διαφορικού κόστους αναζήτησης μεταξύ ντόπιων και μεταναστών. Αυτό το χαρακτηριστικό εκτός από τον ρεαλισμό που προσθέτει στο μοντέλο, δημιουργεί επίσης το ενδεχόμενο η μετανάστευση να βελτιώνει τις προοπτικές απασχόλησης και μισθού των ανταγωνιστικών ντόπιων, δεδομένου ότι οι μετανάστες είναι πρόθυμοι να δεχτούν χαμηλότερους μισθούς. Κατά συνέπεια, η εισροή μεταναστών μειώνει το μέσο όρο των μισθών που οι επιχειρήσεις αναμένουν να πληρώσουν, οδηγώντας σε μεγαλύτερη εργασιακή είσοδο και σε καλύτερη διαπραγματευτική θέση για τους ντόπιους εργαζόμενους. Η ετερογένεια που έχουν ενσωματώσει στο μοντέλο επιτρέπει να αναλύουμε τις επιπτώσεις σε διαφορετικές ομάδες δεξιοτήτων. Βαθμονομούν το μοντέλο αυτό στην οικονομία των ΗΠΑ και βρίσκουν ότι για τους ανειδίκευτους ντόπιους εργάτες η μετανάστευση αύξησε τον μισθό τους και μείωσε το ποσοστό ανεργίας τους, λόγω του υψηλότερου οριακού προϊόντος και του χαμηλότερου κόστους εργασίας που αναμένεται από τις επιχειρήσεις. Όσον αφορά τους ειδικευμένους ντόπιους εργάτες έχουμε δύο αντίρροπες επιδράσεις. Από τη μια πλευρά, η υψηλότερη διαθεσιμότητα των εξειδικευμένων θέσεων εργασίας ενισχύει τη διαπραγματευτική τους θέση και αυξάνει τους μισθούς τους, αλλά από την άλλη πλευρά, η μείωση στο οριακό προϊόν τους, λόγω της σχετικά υψηλότερης ποσότητας του ειδικευμένου εργατικού δυναμικού, προκαλεί τους μισθούς τους να πέφτουν. Στη βαθμονομημένη οικονομία, όπου αφήνουν τους μετανάστες και τους ντόπιους με τον ίδιο τύπο δεξιότητας να είναι τέλεια

υποκατάστατα, βρίσκουν ότι κυριαρχεί η δεύτερη επίδραση. Άρα η συνολική επίπτωση στο μισθό των ειδικευμένων ντόπιων εργατών είναι αρνητική.

Οι επιπτώσεις της μετανάστευσης στους μισθούς σύμφωνα με αυτά τα άρθρα είναι μικρές. Για τους ανειδίκευτους ντόπιους εργάτες στη Βρετανία οι μισθοί και η απασχόληση επηρεάζονται ελαφρώς αρνητικά, ενώ η απασχόληση και οι μισθοί των εξειδικευμένων αυξάνονται (Dustman, Fabbri, Preston, 2005). Τα ίδια αποτελέσματα ισχύουν επίσης στην Ελλάδα με τη διαφορά ότι η απασχόληση των ανειδίκευτων αυξάνεται λόγω του μειωμένου κόστους απασχόλησης και ως εκ τούτου το ποσοστό ανεργίας μειώνεται (Chassamboulli, Palivos, 2013). Αντίθετα στις ΗΠΑ οι ειδικευμένοι ντόπιοι είναι η ομάδα που ζημιώνεται, ενώ οι ανειδίκευτοι ωφελούνται (Chassamboulli, Palivos, 2014).

2.5. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΕ ΑΝΕΙΔΙΚΕΥΤΟΥΣ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΥΣ ΝΤΟΠΙΟΥΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ

Ο Camarota (1997) εξετάζει τη σχέση της κατανομής μεταναστών σε επαγγέλματα με τους μισθούς των ντόπιων χαμηλής ειδίκευσης στην Αμερική. Τα δεδομένα της ανάλυσης είναι διαστρωματικά και προέρχονται από την Τρέχουσα Έρευνα Πληθυσμού για τον Ιούνιο του 1991. Επικεντρώνεται στις συνέπειες για τους ανειδίκευτους εργαζόμενους γιατί είναι η ομάδα που αντιμετωπίζει τις περισσότερες δυσκολίες στην αγορά εργασίας. Διαπιστώνει ότι η μετανάστευση που αποτελείται από ανειδίκευτους εργάτες, έχει αρνητική επίπτωση στους μισθούς και κυρίως στους μισθούς των ντόπιων σε επαγγέλματα χαμηλής ειδίκευσης. Βασικό συμπέρασμα είναι ότι το ποσοστό των μεταναστών στο επάγγελμα ενός ατόμου επηρεάζει και το μισθό του. Σε επαγγέλματα υψηλής ειδίκευσης μπορεί να υπάρξει αύξηση των μισθών αφού δε φαίνεται να υπάρχει κάποια αρνητική επίπτωση της αύξησης στο ποσοστό μεταναστών. Σε επαγγέλματα χαμηλής ειδίκευσης αντιθέτως παρατηρείται μείωση των ατομικών αποδοχών. Μια πιθανή ρύθμιση πολιτικής που προτείνει σχετικά με τη μετανάστευση είναι να αλλάξει το κριτήριο εισόδου με σκοπό τη μείωση των ανειδίκευτων μεταναστών, το οποίο εν τέλει θα

συμβάλει στην μείωση της προσφοράς εργασίας σε επαγγέλματα χαμηλής ειδίκευσης.

Ο Card (2001) που μελετά τις επιπτώσεις των μεταναστευτικών εισροών στην αγορά εργασίας των ΗΠΑ, για την ανάλυσή του χρησιμοποιεί διαστρωματικά στοιχεία για το 1990. Υποθέτει ότι οι τοπικές αγορές εργασίας χωρίζονται σε ομάδες επαγγελματιών. Οι μεταναστευτικές εισροές που μεταβάλλουν τον πληθυσμό στις ομάδες επαγγελματιών που επιλέγουν, επηρεάζουν τη δομή των μισθών σε αυτή την ομάδα. Σημαντικός παράγοντας για την εκτίμηση των επιπτώσεων είναι οι ροές κινητικότητας. Όταν οι εισροές μεταναστών σε μια ομάδα επαγγελματιών οδηγούν σε εκροές ντόπιων ή προηγούμενων μεταναστών προκειμένου να αποφύγουν τον ανταγωνισμό, συμβάλλουν λιγότερο στην αύξηση πληθυσμού στη συγκεκριμένη ομάδα επαγγελματιών και ως εκ τούτου επηρεάζουν λιγότερο την δομή μισθών. Τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων δείχνουν ότι η εισροή μεταναστών την περίοδο 1985-1990 αύξησε το σχετικό μέγεθος του λιγότερου ειδικευμένου πληθυσμού και μείωσε το ποσοστό απασχόλησης σε επαγγέλματα χαμηλής ειδίκευσης, αφού δεν παρατηρήθηκαν εκροές ντόπιων. Επίσης η μετανάστευση, η οποία επηρέασε τα μερίδια στις ομάδες επαγγελματιών, μείωσε εκτός από την απασχόληση και τους μισθούς των ανειδίκευτων ντόπιων εργατών. Η ελαστικότητα υποκατάστασης μεταξύ διαφορετικών ομάδων δεξιοτήτων αποδεικνύεται ότι είναι σχετική υψηλή, γεγονός που υποδηλώνει ότι οι μετατοπίσεις στην σχετική προσφορά διαφορετικών επαγγελματιών δεν επηρεάζουν πολύ τη μισθολογική δομή. Οι επιπτώσεις της μετανάστευσης όσον αφορά τους μισθούς και την απασχόληση στους ντόπιους σαν σύνολο και στους εργαζόμενους που βρίσκονται στο κάτω μέρος της κατανομής δεξιοτήτων είναι μικρές.

Η Friedberg (2001) εξέτασε τις επιπτώσεις της μεταναστευτικής εισροής από την πρώην Σοβιετική Ένωση στους μισθούς και την απασχόληση των εργαζομένων στο Ισραήλ. Χρησιμοποιεί πάνελ στοιχεία σε ατομικό και επαγγελματικό επίπεδο για την περίοδο 1989-1994. Οι μετανάστες από την πρώην Σοβιετική Ένωση έχουν υψηλό επίπεδο μόρφωσης και μεγάλη εργασιακή εμπειρία. Εκτιμώντας τα στοιχεία με τη μέθοδο OLS βρίσκει ότι οι ντόπιοι που βρίσκονταν σε επαγγέλματα που προσλάμβαναν περισσότερους

μετανάστες είχαν χαμηλότερους πραγματικούς μισθούς και απασχόληση σε σχέση με άλλα επαγγέλματα. Όμως η κατανομή των μεταναστών στα επαγγέλματα επηρεάζεται από τις συνθήκες αγοράς εργασίας. Έτσι υπάρχει πρόβλημα ενδογένειας. Για να το αντιμετωπίσει αυτό ακολουθεί μια προσέγγιση με βοηθητικές μεταβλητές που δίνουν πληροφορίες για τα επαγγέλματα των μεταναστών στις χώρες προέλευσης για να επανεκτιμήσει την προηγούμενη αρνητική σχέση. Υπάρχει θετική σχέση μεταξύ των επαγγελματιών του μετανάστη πριν και μετά την μετανάστευση. Η κατανομή των μεταναστών στα επαγγέλματά τους πριν την μετανάστευση είναι ανεξάρτητη από την μεταβολή στην κατανομή επαγγελματιών στο Ισραήλ μετά την άφιξη των Ρώσων (αύξηση μισθών και απασχόλησης). Τα αποτελέσματα της εκτίμησης με δυο στάδια ελαχίστων τετραγώνων δείχνουν ότι η μετανάστευση δεν επηρέασε τους μισθούς και την απασχόληση των ντόπιων σε επαγγελματικό επίπεδο και η θετική επίπτωση στους μισθούς είναι στατιστικά σημαντική σε ατομικό επίπεδο. Η δεύτερη εκτίμηση καταλήγει σε διαφορετικά αποτελέσματα και δείχνει ότι η αρνητική σχέση της πρώτης εκτίμησης οφείλεται σε στο γεγονός ότι οι μετανάστες επιλέγουν χαμηλόμισθα επαγγέλματα και παίρνουν μερίδιο απασχόλησης από τους ντόπιους.

Οι Orrenius, Zavodny (2007) εξετάζουν το πώς επηρεάζονται οι μισθοί των ντόπιων εργατών από την μετανάστευση στις ΗΠΑ. Χρησιμοποιούν πάνελ δεδομένα από την Τρέχουσα Έρευνα Πληθυσμού (CPS) και την Υπηρεσία Μετανάστευσης και Πολιτογράφησης (INS) για την περίοδο 1994-2000. Επικεντρώνονται λοιπόν σε επιστημονική εργασία, εργασία που σχετίζεται με υπηρεσίες και χειρωνακτική εργασία, που είναι η λιγότερο εξειδικευμένη ομάδα. Τα αποτελέσματά τους μετά τον έλεγχο για ενδογένεια δείχνουν ότι μια αύξηση στις μεταναστευτικές εισροές έχει αρνητική επίπτωση στους μισθούς των ανειδίκευτων ντόπιων που εργάζονται σε χειρωνακτικά επαγγέλματα, ενώ δε φαίνεται να έχει σημαντική αρνητική επίπτωση στους ειδικευμένους ντόπιους σε επιστημονικά και υπηρεσιακά επαγγέλματα. Χρησιμοποιώντας INS δεδομένα στη μελέτη τους επιτρέπουν τη διάκριση μεταξύ μόνιμων μεταναστών και νέων μεταναστών. Οι μόνιμοι μετανάστες φαίνεται, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις, να έχουν ισχυρότερη αρνητική επίπτωση στους μισθούς των ανειδίκευτων ντόπιων από ότι οι νεοαφιχθέντες. Αυτό δείχνει αυξημένη

υποκατάσταση μεταξύ ντόπιων και μεταναστών. Η υποκατάσταση μεταξύ μεταναστών και ανειδίκευτων ντόπιων είναι ευκολότερη σε χειρωνακτικά επαγγέλματα αφού οι εργαζόμενοι έχουν το ίδιο επίπεδο δεξιοτήτων. Τέλος, φαίνεται πως μια αύξηση νέων ειδικευμένων μεταναστών σε επιστημονικά επαγγέλματα, αυξάνει τους μισθούς των ντόπιων, γεγονός που δείχνει ότι ειδικευμένοι νεοαφιχθέντες μετανάστες και ειδικευμένοι ντόπιοι είναι συμπληρωματικοί στην παραγωγή. Γενικά οι επιπτώσεις στους μισθούς γίνονται περισσότερο αρνητικές όσο μειώνονται τα επίπεδα δεξιοτήτων και όσο αυξάνεται ο χρόνος παραμονής των μεταναστών στη χώρα.

Τις επιπτώσεις της μετανάστευσης στους μισθούς των ντόπιων εργατών με χαμηλά επίπεδα εκπαίδευσης αναλύουν οι Peri, Sparber (2008). Οι αρθρογράφοι χρησιμοποιούν δεδομένα από την ONET βάση δεδομένων και στοιχεία απογραφής από όλα τα κράτη των ΗΠΑ για τη χρονική περίοδο 1960-2000. Θέλουν να αποδείξουν ότι οι μετανάστες εργαζόμενοι χαμηλότερης εκπαίδευσης ειδικεύονται σε επαγγέλματα που απαιτούν χειρωνακτικές και σωματικές δεξιότητες, ενώ οι ντόπιοι χαμηλότερης εκπαίδευσης σε επαγγέλματα που χρειάζονται δεξιότητες στην επικοινωνία. Οι μετανάστες μπορεί να μην έχουν επαρκείς γλωσσικές δεξιότητες, αλλά έχουν φυσικές ικανότητες παρόμοιες με εκείνες των ντόπιων εργαζομένων. Ως εκ τούτου, έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα σε επαγγέλματα που απαιτούν χειρωνακτικές εργασίες, ενώ οι λιγότερο μορφωμένοι ντόπιοι εργαζόμενοι θα έχουν πλεονέκτημα σε θέσεις εργασίας που απαιτούν δεξιότητες επικοινωνίας. Μια μεγάλη εισροή μεταναστών με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο θα αυξήσει τους μισθούς των μορφωμένων ντόπιων και θα μειώσει τους μισθούς των λιγότερο μορφωμένων ντόπιων. Η μετανάστευση ενθαρρύνει τους εργαζόμενους να ειδικευτούν, μειώνει την αποζημίωση που καταβάλλεται σε χειρωνακτικές εργασίες και αυξάνει την αποζημίωση που καταβάλλεται σε καθήκοντα επικοινωνίας. Ως εκ τούτου, η αύξηση της παραγωγικότητας από την εξειδίκευση σε συνδυασμό με την υψηλή αποζημίωση που καταβάλλεται σε δεξιότητες επικοινωνίας δείχνουν ότι μετανάστες δεν δημιουργούν μεγάλες αρνητικές επιδράσεις στους μισθούς των λιγότερο μορφωμένων ντόπιων. Αφού οι ντόπιοι εξειδικεύονται σε επαγγέλματα που απαιτούν γλωσσικές δεξιότητες, λόγω της μετανάστευσης η σχετική προσφορά των καθηκόντων

επικοινωνίας από το μέσο όρο των ντόπιων εργαζομένων έχει αυξηθεί σημαντικά τις τελευταίες δεκαετίες. Κατά συνέπεια, οι απώλειες μισθών μεταξύ των λιγότερο μορφωμένων ιθαγενών εργαζομένων είναι σημαντικά μικρότερες από τις απώλειες που προέβλεψαν τα μοντέλα στα οποία οι εργασίες των λιγότερο μορφωμένων ντόπιων και μεταναστών είναι τέλεια υποκατάστατα.

Ο Steinhardt (2011) μελετά τις επιπτώσεις της μετανάστευσης της μετανάστευσης στους μισθούς των ντόπιων Γερμανών χρησιμοποιώντας δυο στάδια αναλύσεων. Τα πάνελ δεδομένα προέρχονται από το Ινστιτούτο Έρευνας Απασχόλησης για το χρονικό διάστημα 1975-2001. Στο πρώτο στάδιο η ανάλυση γίνεται σε επίπεδο δεξιοτήτων. Έχει αποδείξει αρχικά ότι οι μετανάστες και οι ντόπιοι με ίδιο επίπεδο μόρφωσης και εμπειρίας εργάζονται σε διαφορετικά επαγγέλματα. Τα αποτελέσματα της εκτίμησης δείχνουν ότι η επίδραση της αύξησης της προσφοράς εργασίας στους μισθούς των ντόπιων στη Γερμανία είναι αρνητική αλλά μικρή. Οι μισθοί των ανειδίκευτων ντόπιων επηρεάζονται λίγο περισσότερο αφού η μεταναστευτική εισροή αποτελείται κυρίως από ανειδίκευτους εργάτες. Το γεγονός ότι μετανάστες και ντόπιοι στη ίδια ομάδα δεξιοτήτων δεν ειδικεύονται στους ίδιους επαγγελματικούς τομείς οφείλεται τις περισσότερες φορές στην αδυναμία μεταφοράς των προσόντων. Δηλαδή οι μετανάστες είναι πιθανό να έχουν το ίδιο επίπεδο μόρφωσης και τα ίδια προσόντα με τους ντόπιους όμως δεν μπορούν να τα αξιοποιήσουν στη χώρα υποδοχής και έτσι καταγράφονται ως ανειδίκευτοι. Σε πολλές χώρες συμπεριλαμβανομένου και της Γερμανίας δεν αναγνωρίζονται τα ξένα πτυχία. Έτσι επειδή η ανάλυση σε ομάδες δεξιοτήτων μπορεί να οδηγήσει σε μεροληπτικά αποτελέσματα, επεκτείνεται σε επίπεδο επαγγελμαμάτων χρησιμοποιώντας τα ίδια δεδομένα. Οι επιπτώσεις στους μισθούς σε μια επαγγελματική ομάδα είναι πάλι αρνητικές αλλά φαίνονται ισχυρότερες. Οι εργάτες που έχουν τη μεγαλύτερη επίπτωση είναι αυτοί που εργάζονται σε επαγγέλματα παροχής υπηρεσιών. Τέλος, η μελέτη τονίζει τη σημασία για μελλοντική έρευνα και επέκταση των αναλύσεων σε επίπεδο επαγγελμαμάτων, καθώς η χρήση των δεξιοτήτων ως αποκλειστικό κριτήριο κατάταξης μπορεί να οδηγήσει σε προκατειλημμένα αποτελέσματα.

Σύμφωνα με τις παραπάνω μελέτες ο αριθμός των μεταναστών σε ένα επάγγελμα επηρεάζει σίγουρα τον μισθό του ατόμου. Η μετανάστευση έχει την ίδια επίδραση και στις τρεις χώρες που μελετήθηκαν παραπάνω (ΗΠΑ, Ισραήλ, Γερμανία). Δηλαδή επηρεάζει αρνητικά τους μισθούς και το ποσοστό απασχόλησης των ντόπιων σε επαγγέλματα χαμηλής ειδίκευσης (χειρωνακτικά και επαγγέλματα παροχής υπηρεσιών), ενώ αντίθετα στα εξειδικευμένα επαγγέλματα οι μισθοί και η απασχόληση των ντόπιων επηρεάζεται θετικά.

2.6. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΕ ΧΩΡΕΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ

Πολλές έρευνες εκτός από τις επιπτώσεις της μεταναστευτικής εισροής μελετούν και τις επιπτώσεις των μεταναστευτικών εκροών στις χωρών προέλευσης. Τα άτομα που δεν επιλέγουν να μεταναστεύσουν δέχονται εξίσου σημαντικές αλλαγές τόσο στους μισθούς όσο και στην απασχόλησή τους.

Υπάρχει διαφορά ανάμεσα στους όρους «immigration» και «emigration» (Jackson, 1986: 5,6). Ο όρος «immigration» περιγράφει τη διαδικασία εισόδου σε μια χώρα ή μέσα σε αυτή σε μια διαφορετική διοικητική περιφέρεια. Ο βαθμός στον οποίο αυτή η διαδικασία επισημοποιείται διαφέρει. Σε κάποιες χώρες όπως η Νορβηγία και η Σουηδία πρέπει να αναφερθεί κάθε αλλαγή κατοικίας στην αστυνομία και σε άλλες αρχές και συγκροτεί μέρος της διαδικασίας συνεχούς καταγραφής. Σε άλλες χώρες όπως η Βρετανία και οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν υπάρχουν επίσημοι μηχανισμοί καταγραφής μεταναστών.

Η έννοια «emigration» καλύπτει τη μετακίνηση από μια κατοικημένη περιοχή είτε μέσα στη χώρα ή σε μια άλλη χώρα. Όπως προαναφέραμε δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία καταγραφής αυτής της διαδικασίας. Ορισμένοι μετανάστες παραμένουν σε επαφή με τις χώρες προέλευσης μέσω της πρεσβείας τους στη χώρα κατοικίας και με αυτό τον τρόπο υπάρχουν κάποια στοιχεία τα οποία υποεκπροσωπούν τον πληθυσμό των μεταναστών.

Ο Hanson (2007) χρησιμοποιώντας πάνελ δεδομένα για την περίοδο 1990-2000 εξετάζει τις επιπτώσεις της μεταναστευτικής εκροής στην προσφορά εργασίας και τους μισθούς στο Μεξικό ανά περιοχή. Συγκρίνει τα αποτελέσματα των κρατών του Μεξικού με μεγάλα ποσοστά μετανάστευσης με αυτά των κρατών με χαμηλότερα ποσοστά μετανάστευσης. Το δυτικό και κεντρικό Μεξικό έχει την περισσότερη μεταναστευτική εκροή. Η ανάλυση εστιάζει στα άτομα που έχουν γεννηθεί σε κράτη του Μεξικού που έχουν κάποια ιστορία σχετικά με τις μεταναστευτικές εκροές. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις τα άτομα που έχουν γεννηθεί σε κράτη με υψηλά ποσοστά μετανάστευσης φαίνεται ότι αργότερα έχουν υψηλή τάση για μετανάστευση. Οι μισθοί δείχνουν να αυξάνονται σε κράτη υψηλής μετανάστευσης σε σχέση με κράτη χαμηλής μετανάστευσης, λόγω μείωσης της προσφοράς εργασίας. Οι επιπτώσεις στους μισθούς είναι πιο έντονες σε κράτη με ανεπτυγμένα δίκτυα όπου είναι πιο εύκολη η εκροή εργατών. Εκτός όμως από τη μετανάστευση υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που μεταβάλλουν τους μισθούς στο Μεξικό, όπως η παγκοσμιοποίηση που συσχετίζεται αρνητικά με τη μετανάστευση, η κρίση του νομίσματος στη χώρα, η ιδιωτικοποίηση και άλλοι παράγοντες που βοηθούν στην εκτίμηση των πραγματικών επιπτώσεων της μετανάστευσης.

Μια ακόμη μελέτη που αναφέρεται στο Μεξικό είναι αυτή της Mishra (2007) η οποία αναλύει τις επιπτώσεις της συνολικής μετανάστευσης στις ΗΠΑ στους εθνικούς μισθούς του Μεξικού. Είναι η πρώτη οικονομετρική μελέτη που εξετάζει τις συνέπειες σε μια χώρα προέλευσης γιατί οι χώρες προέλευσης συνήθως δεν καταγράφουν πληροφορίες για τα άτομα που φεύγουν. Το Μεξικό αποτελεί ιδανική περίπτωση διότι η μεταναστευτική εκροή είναι πολύ μεγάλη και κατευθύνεται σχεδόν όλη στις ΗΠΑ. Έτσι χρησιμοποιεί για τη μελέτη της πάνελ δεδομένα από τις απογραφές του Μεξικού και των ΗΠΑ για την περίοδο 1970-2000. Για την εκτίμηση των στοιχείων ακολουθεί τη μέθοδο του Borjas (2003). Χωρίζει τους εργάτες σε ομάδες δεξιοτήτων με βάση το μορφωτικό επίπεδο και την εμπειρία. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η μεταναστευτική εκροή από μια ομάδα δεξιοτήτων επιδρά θετικά στο μέσο όρο μισθών αυτής της ομάδας. Οι μισθολογικές επιπτώσεις όμως διαφέρουν μεταξύ των ομάδων. Τη μεγαλύτερη αύξηση στους μισθούς υπέστη η ομάδα

με τους εργάτες υψηλής μόρφωσης. Έτσι η επίπτωση της μετανάστευσης από το Μεξικό αυξάνει τη μισθολογική ανισότητα ενώ η συνολική απώλεια ευημερίας φαίνεται να είναι μικρή.

Οι Özden, Peri (2011) κάνουν διάκριση μεταξύ των εννοιών «immigration» και «emigration». Χρησιμοποιώντας διαστρωματικά στοιχεία για 76 χώρες υποδοχής το 2000 και 61 χώρες υποδοχής το 1990, δείχνουν τις επιπτώσεις των δυο εννοιών στους μισθούς και την απασχόληση σε όλες τις χώρες του ΟΟΣΑ. Ουσιαστικά αυτή η μελέτη περιλαμβάνει και επιπτώσεις στους μισθούς των εργαζομένων σε χώρες προέλευσης που δεν επέλεξαν να μεταναστεύσουν, αφού οι χώρες του ΟΟΣΑ αποτελούν πηγή μετανάστευσης αλλά και προορισμό. Στη μέθοδο που χρησιμοποιούν χωρίζουν τους εργάτες σε ομάδες δεξιοτήτων. Διαπιστώνουν ότι οι μεταναστευτικές ροές περιλαμβάνουν κατά κύριο λόγο άτομα με υψηλό μορφωτικό επίπεδο σε σχέση με τον πληθυσμό των μη μεταναστών. Τα αποτελέσματά τους δείχνουν ότι η μετανάστευση (immigration) μακροχρόνια είχε θετική μικρή επίδραση στο μέσο όρο μισθών και την απασχόληση των ντόπιων στις χώρες του ΟΟΣΑ. Χώρες όπως Καναδάς, Αυστραλία, Νέα Ζηλανδία που είχαν υιοθετήσει πολιτικές υπέρ των μορφωμένων μεταναστών, είχαν ισχυρή θετική επίπτωση στους μισθούς των ντόπιων, ενώ χώρες όπως Λουξεμβούργο, Ηνωμένο Βασίλειο, Ελβετία, που δεν επέλεξαν μορφωμένους μετανάστες είχαν επίσης θετικές αλλά πολύ μικρές επιπτώσεις στους μισθούς και την απασχόληση των ντόπιων χαμηλής μόρφωσης. Φαίνεται πως η μετανάστευση (immigration) μειώνει τη διαφορά μισθών μεταξύ ειδικευμένων και ανειδίκευτων ντόπιων. Αντίθετα η μετανάστευση (emigration) μείωσε σημαντικά στους μισθούς των ανειδίκευτων ντόπιων σε χώρες όπως Κύπρος, Μάλτα, Ιρλανδία, Νέα Ζηλανδία και Πορτογαλία. Έτσι η μετανάστευση (emigration) συνδέεται με αρνητική επίπτωση στους μισθούς και την παραγωγικότητα των ανειδίκευτων εργατών που μένουν πίσω λόγω φυγής των μορφωμένων. Κάνοντας εκ νέου τις εκτιμήσεις επικεντρώνονται σε νέες μεταναστευτικές εισροές από το 2000 έως το 2007 και λαμβάνουν υπόψη τους παράνομους μετανάστες, την υποβάθμιση δεξιοτήτων στις χώρες υποδοχής και την αργή προσαρμογή κεφαλαίου. Οι θετικές μακροπρόθεσμες επιπτώσεις των μεταναστών στους μισθών και την απασχόληση των λιγότερο

μορφωμένων εργαζομένων δεν αλλάζουν. Βραχυπρόθεσμα όμως σε κάποιες χώρες του ΟΟΣΑ με μεγάλες εισροές μεταναστών υπήρξαν αρνητικές επιπτώσεις στους μισθούς.

Οι Dustmann, Frattini, Rosso (2012) μελετούν τις επιπτώσεις της μεταναστευτικής εκροής από την Πολωνία στους μισθούς των εργατών που δεν μετανάστευσαν. Χρησιμοποιούν μια βάση δεδομένων για την περίοδο 1998-2007 που παρέχει πληροφορίες για τον αριθμό των μεταναστών και τα χαρακτηριστικά τους. Οι μετανάστες είναι νεότεροι και περισσότερο μορφωμένοι σε σχέση με τους εργάτες που δεν έφυγαν. Αυτά τα δεδομένα τους επιτρέπουν να χρησιμοποιήσουν τη διακύμανση μεταναστών ανά περιοχή και να εκτιμήσουν τη σύνθεση δεξιοτήτων τους. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η μετανάστευση συνέβαλε σε μια μικρή αύξηση των μισθών των μη μεταναστών. Οι εργάτες με μεσαίο επίπεδο δεξιοτήτων δέχθηκαν τη μεγαλύτερη αύξηση μισθού, αφού ήταν η ομάδα με τη μεγαλύτερη μείωση στην προσφορά εργασίας. Οι υψηλά μορφωμένοι εργάτες επηρεάστηκαν θετικά αλλά η επίδραση ήταν μικρότερη σε σχέση με τους εργάτες μεσαίας εκπαίδευσης και οι εργάτες στο άκρο της κατανομής δεξιοτήτων είχαν μια μικρή αρνητική επιρροή κοντά στο μηδέν, αφού ήταν η ομάδα που μετανάστευσε λιγότερο.

2.7. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ο Borjas (2001) αναλύει μια διαφορετική πλευρά της οικονομικής επίπτωσης της μετανάστευσης. Αναλύεται η μετανάστευση ως γράσο στους τροχούς της αγοράς εργασίας. Η εμπειρική ανάλυση χρησιμοποιεί δεδομένα που προέρχονται από απογραφές των ΗΠΑ για την περίοδο 1950-1990. Ο Borjas αναπτύσσει τον σύνδεσμο μεταξύ των διακρατικών μισθολογικών διαφορών και της γεωγραφικής ταξινόμησης των μεταναστών και των ντόπιων. Τα στοιχεία δείχνουν ότι οι νεοαφιχθέντες μετανάστες κάνουν διαφορετικές επιλογές τοποθεσίας από τους ντόπιους ή τους προηγούμενους μετανάστες και επιλέγουν να ζήσουν σε κράτη που τους προσφέρουν τις καλύτερες

οικονομικές ευκαιρίες χωρίς να υπολογίζουν τα κόστη μετανάστευσης. Έτσι οι αποφάσεις των μεταναστών είναι πιο ευαίσθητες σε διακρατικές μισθολογικές διαφορές σε σχέση με τους ντόπιους. Επιπλέον, η ανάλυση των στοιχείων δείχνει ότι η σύγκλιση μισθών στις γεωγραφικές περιοχές είναι ταχύτερη κατά τη διάρκεια περιόδων με υψηλότερη μετανάστευση. Ως αποτέλεσμα οι μεταναστευτικές εισροές στις ΗΠΑ μπορούν να βελτιώσουν την αποδοτικότητα της αγοράς εργασίας. Το γεγονός ότι η μετανάστευση μπορεί να επιταχύνει τη διαδικασία της μισθολογικής σύγκλισης δημιουργεί πολλά ερωτήματα όπως η σύνδεση μετανάστευσης και οικονομικής ανάπτυξης. Τέλος, ο αρθογράφος υποστηρίζει ότι πρέπει να δοθεί προσοχή στο ενδεχόμενο οι μετανάστες να μεταδίδουν οφέλη στην οικονομία της χώρας υποδοχής, γεγονός που χρειάζεται περισσότερη έρευνα για να καταλάβουμε την πηγή και την σημασία αυτών των οφελών.

Οι Zorlu και Hartog (2005) ανέλυσαν την επίδραση της μετανάστευσης στους μισθούς των ιθαγενών για το Ηνωμένο Βασίλειο, την Ολλανδία και τη Νορβηγία. Η θεωρία λέει ότι στις ευρωπαϊκές αγορές εργασίας, όπου οι μισθοί είναι άκαμπτοι σε σχέση με την πιο ευέλικτη αγορά εργασίας των ΗΠΑ, η επίδραση της μετανάστευσης θα είναι στην απασχόληση και όχι τους μισθούς. Ωστόσο δεν έχει βρεθεί κάποια επίπτωση στην απασχόληση. Στις παραδοσιακές χώρες υποδοχής μεταναστών, ο αντίκτυπος των μεταναστών στους μισθούς των ιθαγενών έχει αποδειχθεί ότι είναι μικρός για δυο λόγους. Ο πρώτος λόγος είναι ότι οι μετανάστες επιλέγουν περιοχές με βελτιωμένη αγορά εργασίας και υψηλούς μισθούς. Ο δεύτερος αναφέρεται σε πιθανές αντιδράσεις των ντόπιων οι οποίες μπορούν να αντισταθμίσουν τις δυσμενείς επιπτώσεις της μετανάστευσης. Οι 3 αυτές χώρες έχουν πολλές ομοιότητες αλλά και διαφορές μεταξύ τους. Το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ολλανδία και έχουν σχετικά εύκολη πρόσβαση μεταναστών αλλά οι οικονομίες είναι διαφορετικές, τόσο σε μέγεθος όσο και σε θεσμικά χαρακτηριστικά. Η Νορβηγία και η Ολλανδία είναι και οι δύο μικρές ανοικτές οικονομίες, έχουν σχετικά εύκολη πρόσβαση μορφωμένου εργατικού δυναμικού, αλλά έχουν διαφορές ως προς την πυκνότητα του πληθυσμού και το μέγεθος της γης. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η μετανάστευση δεν έχει σημαντική επίπτωση στους μισθούς και δεν υπάρχουν ισχυρά πρότυπα υποκατάστασης και

συμπληρωματικότητας. Οι επιπτώσεις σε αυτές τις ευρωπαϊκές χώρες είναι μικρές σε σύγκριση με τις επιπτώσεις που υπολογίζονται για τις Ηνωμένες Πολιτείες. Αυτό συμβαίνει γιατί οι μισθοί στη Ευρώπη είναι πιο άκαμπτοι από ότι στις ΗΠΑ.

Σε ένα άλλο άρθρο του ο Borjas (2006) παρουσιάζει μια θεωρητική και εμπειρική ανάλυση στην οποία διερευνά τα διαφορετικά αποτελέσματα προηγούμενων μελετών εστιάζοντας σε ένα συγκεκριμένο μηχανισμό προσαρμογής. Τα δεδομένα που χρησιμοποιούνται για την εμπειρική ανάλυση προέρχονται από δεκαετίες απογραφές για την περίοδο 1960-2000. Τα στοιχεία δείχνουν ότι η επίδραση στους μισθούς των ντόπιων εργατών εξαρτάται από τον γεωγραφικό ορισμό της αγοράς εργασίας. Οι επιδράσεις γίνονται ασθενέστερες όσο διευρύνεται το μέγεθος της αγοράς. Έτσι ορίζοντας την αγορά εργασίας σε τοπικό επίπεδο, οι επιπτώσεις στους μισθούς είναι αμελητέες, ενώ σε εθνικό επίπεδο οι επιπτώσεις είναι πολύ μεγαλύτερες. Αυτά τα ανόμοια αποτελέσματα εξηγεί ο Borjas σε αυτό το άρθρο μέσω ενός συγκεκριμένου μηχανισμού, της εσωτερικής μετανάστευσης, την οποία χρησιμοποιούν οι ντόπιοι εργαζόμενοι προκειμένου να αποφύγουν τις αρνητικές επιπτώσεις της μετανάστευσης στις αγορές εργασίας. Η θεωρία αυτή παρέχει ένα πλαίσιο που συνδέει τις παραμέτρους που μετρούν την εθνική επίπτωση στους μισθούς, τη χωρική συσχέτιση που εκτιμάται στις τοπικές αγορές εργασίας και τις επιπτώσεις της μετανάστευσης στις αποφάσεις μετανάστευσης των ντόπιων εργατών. Τα στοιχεία δείχνουν ότι σε κρατικό επίπεδο η ανταπόκριση της μετανάστευσης των ντόπιων εξηγεί περίπου το 40 % του χάσματος στις επιδράσεις των μισθών, ενώ σε επίπεδο μητροπολιτικής περιοχής, η μετανάστευση των ντόπιων εξηγεί το 60 % του χάσματος.

2.8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως είδαμε η μετανάστευση αποτελεί ένα φαινόμενο που έχει άμεση επίδραση στην οικονομία μιας χώρας. Για να λάβει ένα άτομο την απόφαση να μεταναστεύσει θα μελετήσει πρώτα τα χαρακτηριστικά της αγοράς

εργασίας της χώρας στην οποία θα πάει. Αυτό σημαίνει ότι η απόφασή του θα κριθεί από τις μισθολογικές διαφορές στη χώρα, την πυκνότητα πληθυσμού, από το πόσο εύκολη είναι η πρόσβαση και αν υπάρχουν καλύτερες οικονομικές ευκαιρίες.

Όσον αφορά τις χώρες υποδοχής, η μετανάστευση επηρεάζει αρνητικά τους μισθούς και την απασχόληση των ανειδίκευτων ντόπιων, ενώ επηρεάζει θετικά τους ειδικευμένους ντόπιους. Οι μετανάστες που συνήθως δεν έχουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο επιλέγουν επαγγέλματα χαμηλής ειδίκευσης με αποτέλεσμα οι μισθοί να μειώνονται σε σχέση με τα επαγγέλματα υψηλής ειδίκευσης.

Όσον αφορά τις χώρες προέλευσης, η επίδραση της μετανάστευσης εξαρτάται από την ιστορία που έχει κάθε χώρα σε σχέση με τις μεταναστευτικές εκροές, καθώς και την ανάπτυξη δικτύων, η οποία διευκολύνει την πρόσβαση σε άλλες χώρες. Τα άτομα που προέρχονται από χώρες με υψηλή μεταναστευτική κίνηση στο παρελθόν, έχουν μεγαλύτερη τάση για μετανάστευση σε σχέση με τα άτομα που προέρχονται από χώρες μειωμένης μεταναστευτικής κίνησης. Έτσι, οι μισθοί των ατόμων που παραμένουν στη χώρα τους αυξάνονται, αφού η προσφορά εργασίας μειώνεται λόγω της μεταναστευτικής εκροής. Τη μεγαλύτερη αύξηση επωμίζονται οι ντόπιοι υψηλότερης μόρφωσης, αυξάνοντας τη μισθολογική ανισότητα.

Γενικά, το μεγαλύτερο μέρος των επιπτώσεων που είδαμε δεν είναι ισχυρές και έτσι δεν επηρεάζουν σημαντικά την αγορά εργασίας. Αυτό εξαρτάται βέβαια και από το μέγεθος της αγοράς εργασίας που μελετάμε. Όσο διευρύνεται το μέγεθος της αγοράς τόσο ασθενέστερες γίνονται οι επιπτώσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

3.1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Για την οικονομετρική ανάλυση θα χρησιμοποιηθεί ένα απλό γραμμικό μοντέλο:

$$lwage_i = \beta_0 + \beta_1 migration + \beta_2 education + \beta_3 gdp + \beta_4 unemployment + u_i$$

Όπου $lwage$ = λογάριθμος των κατά μέσο όρο ετήσιων μισθών, $migration$ = μετανάστευση ως ποσοστό του συνολικού πληθυσμού, $education$ = πληθυσμός με τριτοβάθμια εκπαίδευση (25-34 ετών) ως ποσοστό του συνόλου, gdp = ΑΕΠ ως ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης, $unemployment$ = ποσοστό ανεργίας αυτών με τριτοβάθμια εκπαίδευση (25-64 ετών) ως ποσοστό του συνόλου, u = σφάλματα, τα οποία είναι ανεξάρτητα και ακολουθούν κανονική κατανομή $N(0, \sigma^2)$, προκειμένου να δούμε το πώς οι μισθοί (εξαρτημένη μεταβλητή) επηρεάζονται από τη μετανάστευση, το επίπεδο εκπαίδευσης, το ΑΕΠ της κάθε χώρας και το ποσοστό ανεργίας (ανεξάρτητες μεταβλητές).

Τα δεδομένα είναι ετήσια και προέρχονται από τη βάση δεδομένων του ΟΟΣΑ. Οι χώρες που χρησιμοποιήθηκαν είναι κάποιες χώρες του ΟΟΣΑ για τα έτη 2000-2013:

1. Ηνωμένο Βασίλειο	9. Ελβετία
2. Ηνωμένες Πολιτείες	10. Βέλγιο
3. Ολλανδία	11. Πορτογαλία
4. Νορβηγία	12. Φιλανδία
5. Γερμανία	13. Λουξεμβούργο
6. Γαλλία	14. Δανία
7. Ιρλανδία	15. Αυστραλία
8. Σουηδία	

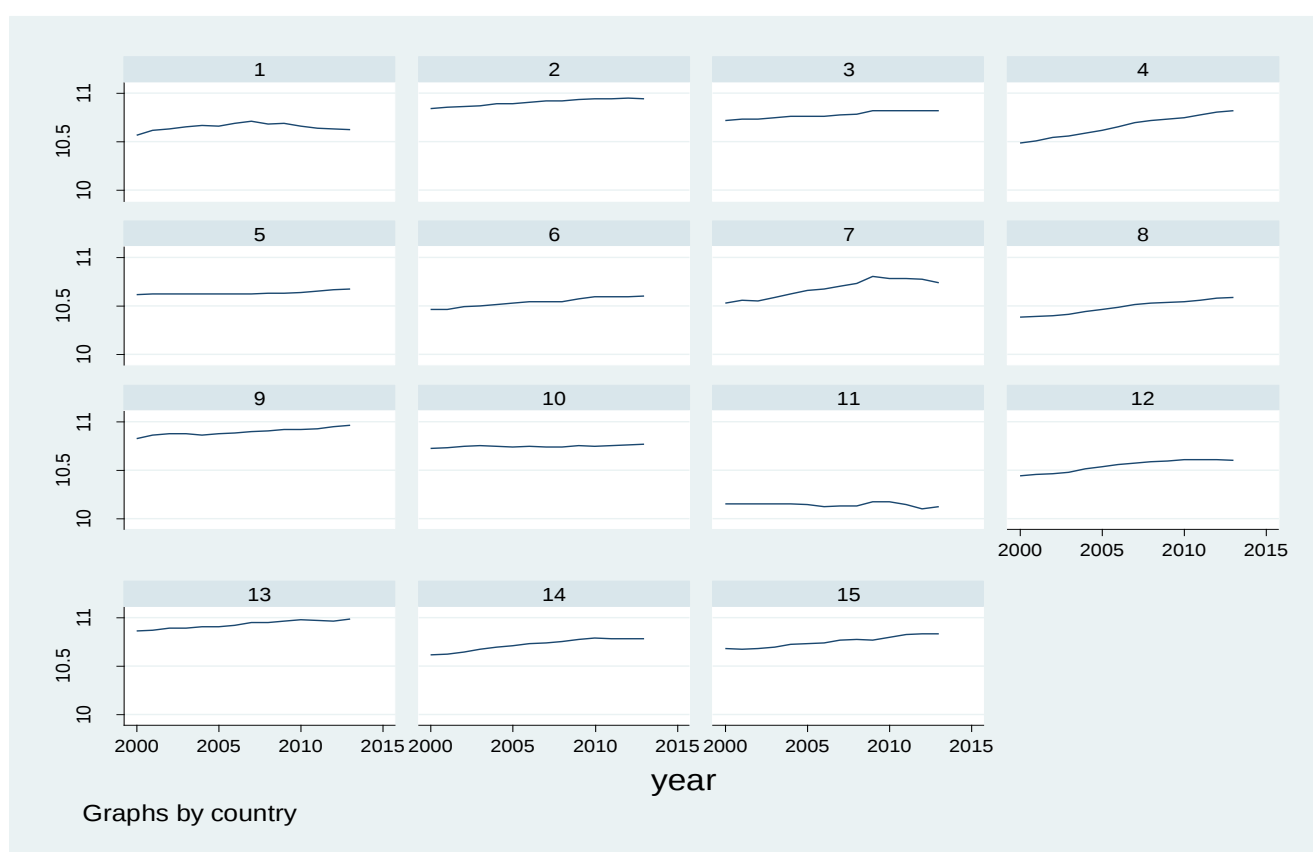
Θα χρησιμοποιήσω δύο τεχνικές για να αναλύσω τα panel δεδομένα μου:

- Fixed effects
- Random effects

3.2. ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ

Τα παρακάτω διαγράμματα δείχνουν πως κυμαίνονται όλες οι μεταβλητές του μοντέλου για κάθε χώρα και έτος:

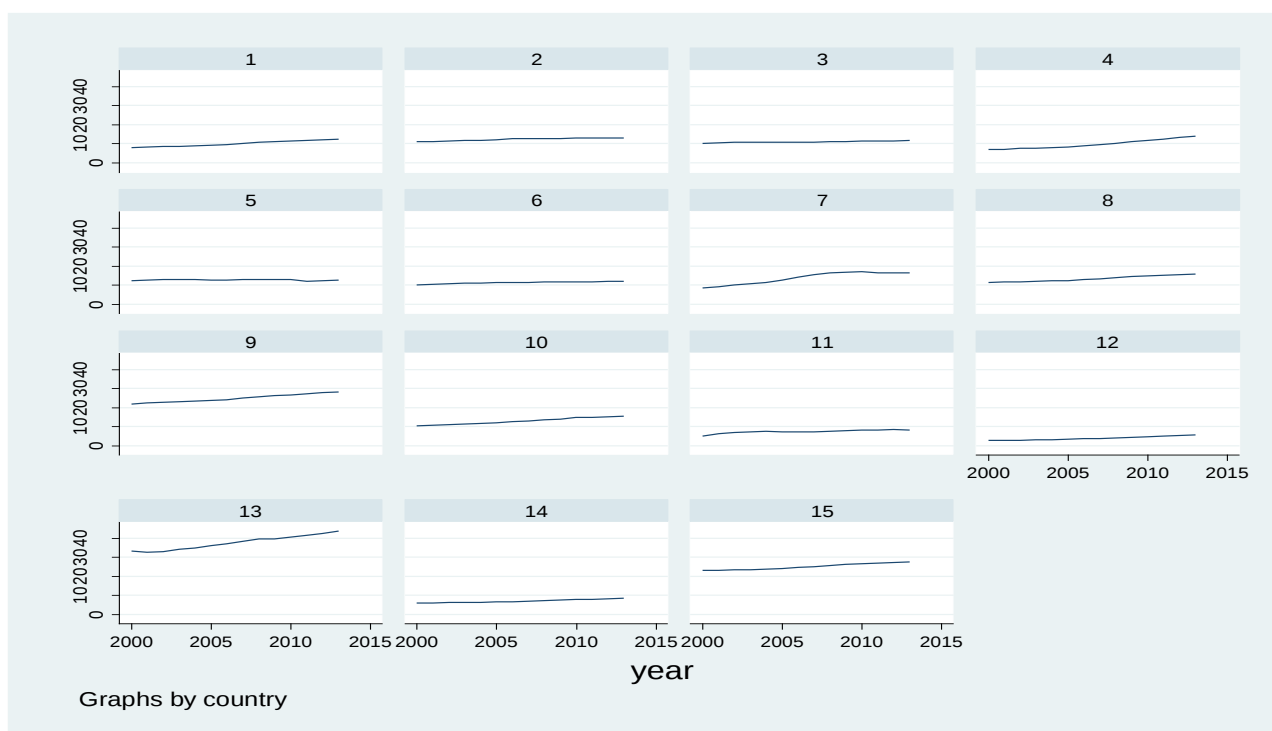
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3: Ποσοστό του μέσου ετήσιου μισθού για κάθε χώρα από το 2000 έως το 2013

Για το Ηνωμένο Βασίλειο, που αποτελεί την χώρα 1, από το 2000 έως το 2007 παρατηρείται μια μικρή αύξηση στο ποσοστό των ετήσιων μισθών, ενώ από το 2007 μέχρι το 2013 το ποσοστό μειώνεται σταδιακά. Γενικά οι αυξομειώσεις είναι πολύ μικρές. Όσον αφορά τη δεύτερη χώρα που είναι οι

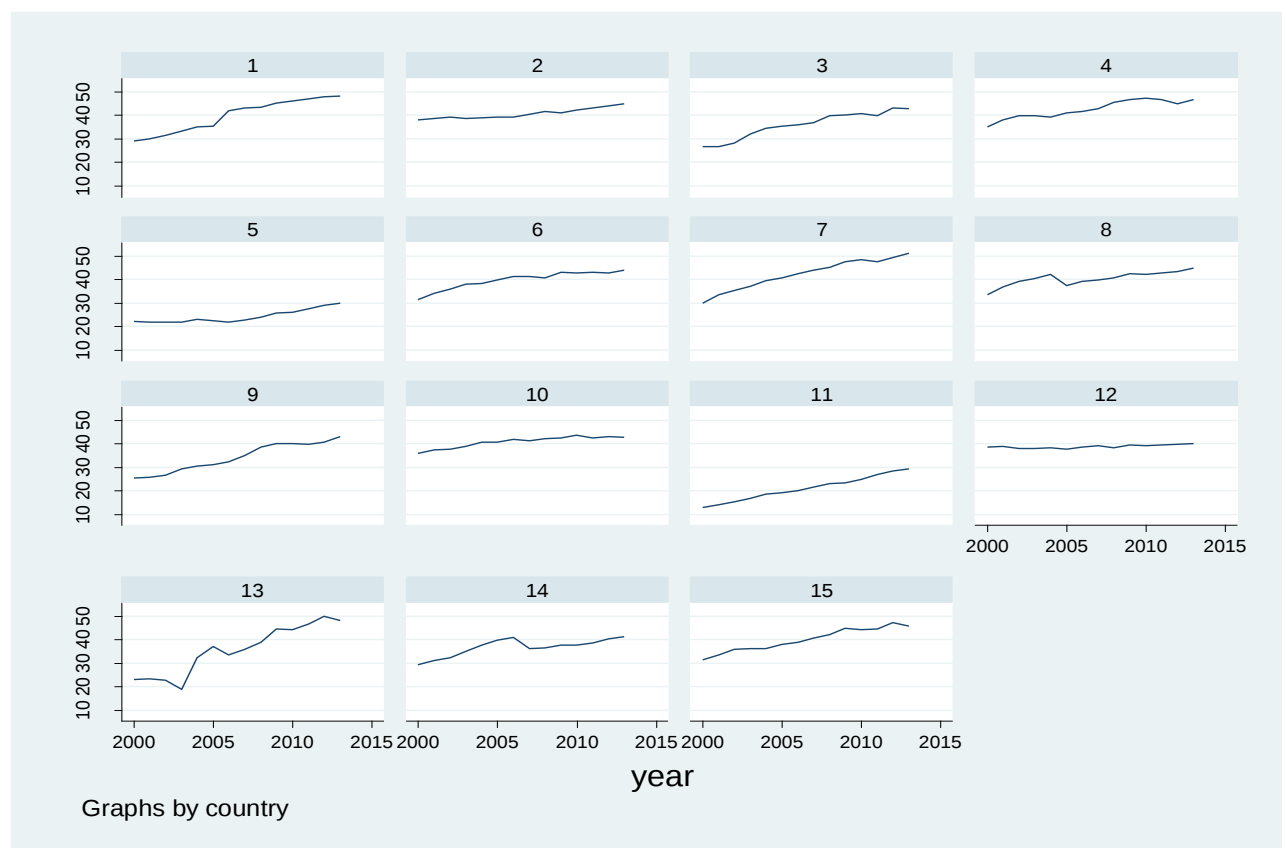
Ηνωμένες Πολιτείες, οι ετήσιοι μισθοί αυξάνονται ελαφρώς κατά τη διάρκεια της χρονικής περιόδου που μελετάται. Για την Ολλανδία τα ποσοστά των μισθών παρουσιάζουν μια μικρή αύξηση κάθε έτος, ενώ από το 2010 έως το 2013 είναι σχεδόν σταθερά. Στη Νορβηγία οι μισθοί παρουσιάζουν σταθερή άνοδο, ενώ για τη Γερμανία το διάγραμμα υποδεικνύει μια σταθερότητα μέχρι το 2008 και έπειτα μια σταδιακή άνοδο των τιμών. Τα ποσοστά των μισθών στη Γαλλία αυξάνονται ελαφρώς, όπως επίσης και στην Ιρλανδία μέχρι το 2009. Από το 2009 και έπειτα παρατηρείται μια μείωση. Στη συνέχεια, για τη Σουηδία και την Ελβετία παρατηρείται άνοδος των ετήσιων μισθών. Στο Βέλγιο, η διακύμανση των τιμών είναι σταθερή και τα ετήσια ποσοστά κυμαίνονται περίπου στο 10.7% καθ' όλη τη χρονική περίοδο. Όσον αφορά την Πορτογαλία, μέχρι το 2005 υπάρχει μια σταθερότητα και στη συνέχεια παρατηρούνται μικρές αυξομειώσεις. Τέλος, για τις τελευταίες 4 χώρες (Φιλανδία, Λουξεμβούργο, Δανία, Αυστραλία), τα ποσοστά των ετήσιων μισθών επίσης αυξάνονται.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4: Ποσοστό της μετανάστευσης για κάθε χώρα από το 2000 έως το 2013

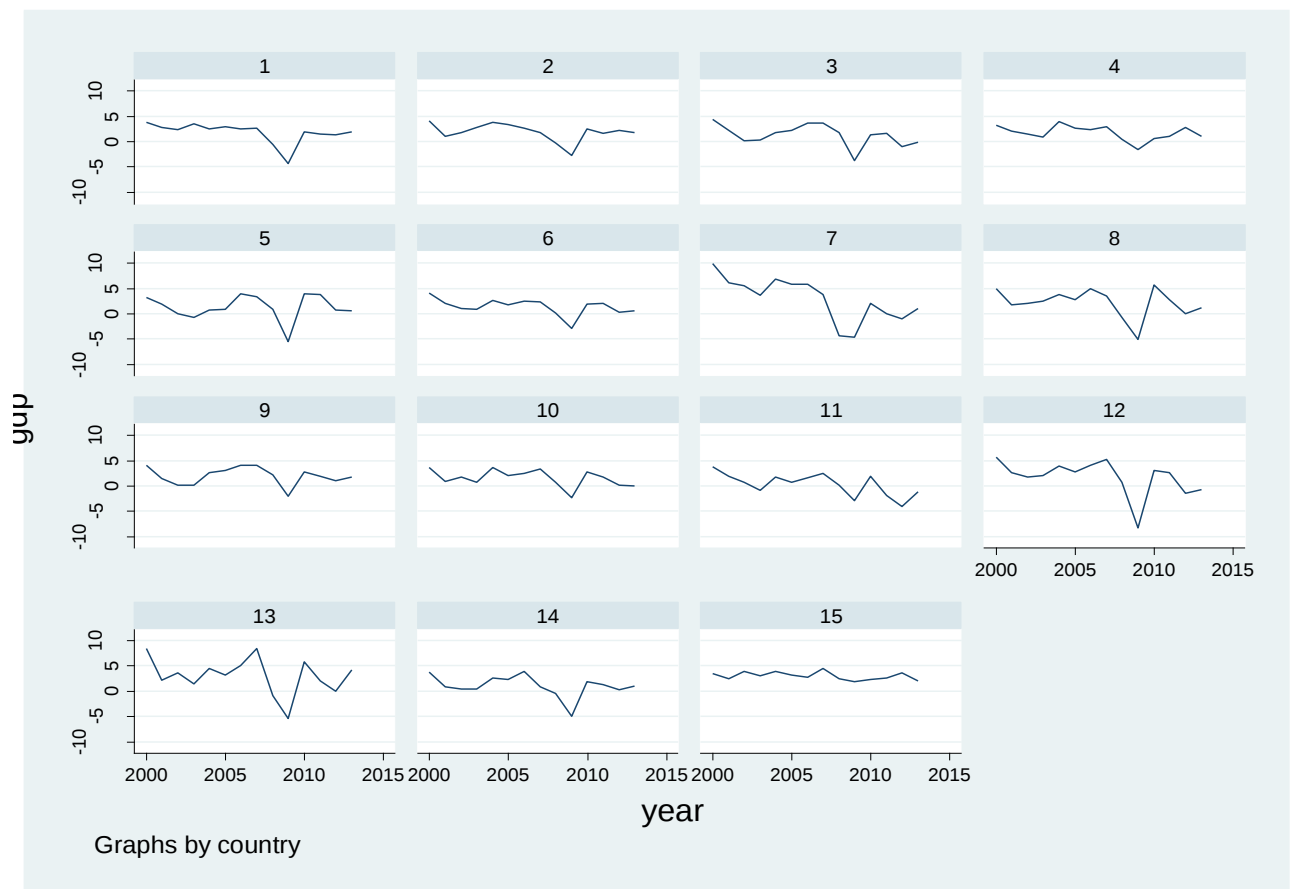
Γενικά το ποσοστό μετανάστευσης σε όλες τις χώρες παρουσιάζει μικρή αύξηση όπως και το ποσοστό ετήσιων μισθών που είδαμε παραπάνω. Στην Ολλανδία, Γαλλία και Πορτογαλία το ποσοστό φαίνεται να είναι σχεδόν σταθερό από το 2000 έως το 2013.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5: Ποσοστό του πληθυσμού με τριτοβάθμια εκπαίδευση για κάθε χώρα από το 2000 έως το 2013

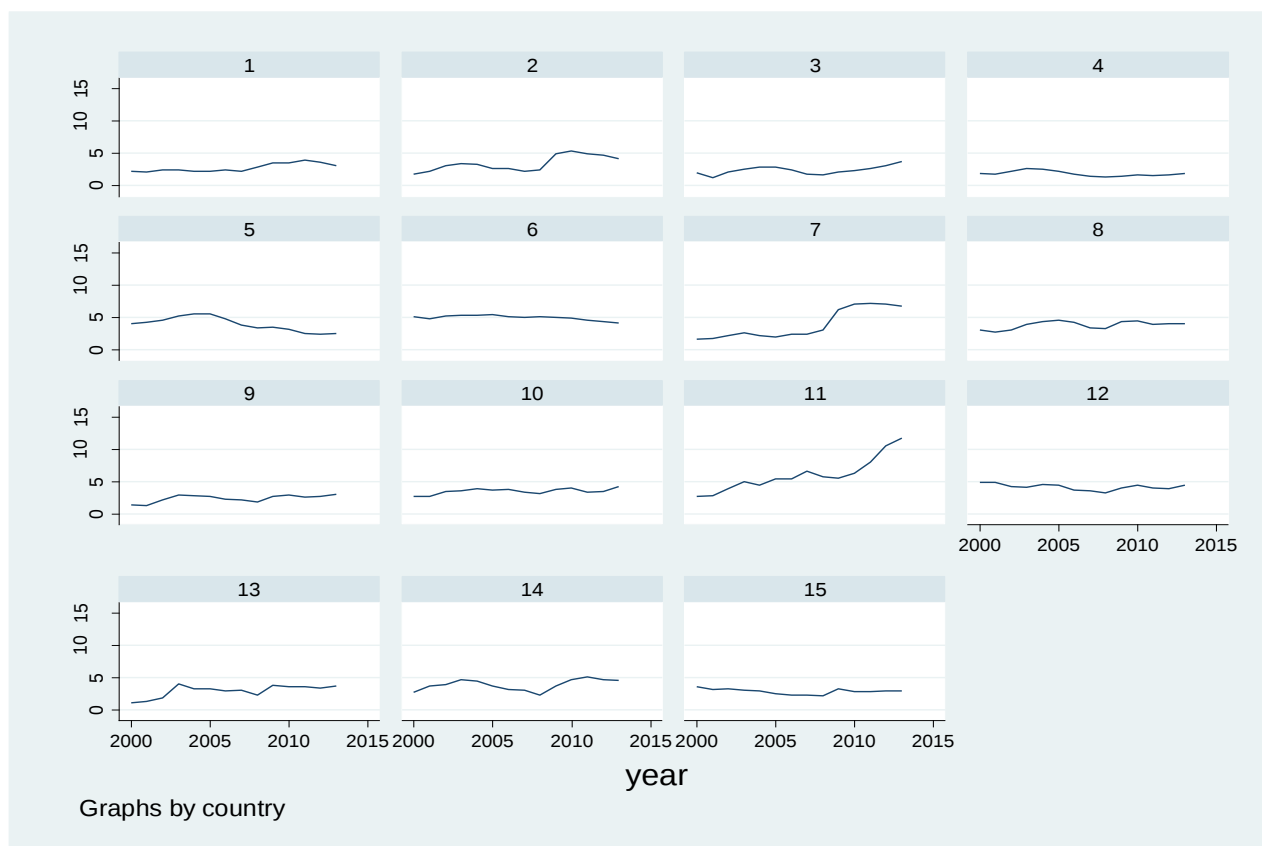
Γενικά παρατηρείται μια μικρή αυξομείωση του ποσοστού με τριτοβάθμια εκπαίδευση σε όλες τις χώρες. Στο Λουξεμβούργο φαίνεται να υπάρχουν οι μεγαλύτερες διακυμάνσεις. Συγκεκριμένα, από το 2000-2003 και από 2005-2006 το ποσοστό μειώνεται, ενώ από το 2003-2005 και από το 2006-2013 παρατηρείται μια απότομη αύξηση.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6: Ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης για κάθε χώρα από το 2000 έως το 2013

Σε αυτό το διάγραμμα παρατηρούνται πολλές διακυμάνσεις μέσα στο χρόνο σε όλες τις χώρες. Αρχικά, στο Ηνωμένο Βασίλειο βλέπουμε πολύ μικρές διακυμάνσεις μέχρι το 2017, έπειτα παρατηρείται μια καθοδική τάση των τιμών που φτάνει μέχρι το -4 και από το 2010 και μετά υπάρχει ανοδική τάση με μικρές αυξομειώσεις. Το ίδιο φαινόμενο παρατηρείται και στις υπόλοιπες χώρες με εξαίρεση την Αυστραλία, η οποία έχει γενικά έναν σταθερό ρυθμό ανάπτυξης.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7: Ποσοστό ανέργων με τριτοβάθμια εκπαίδευση για κάθε χώρα από το 2000 έως το 2013

Βλέπουμε μικρές αλλαγές κατά τη διάρκεια της περιόδου που μελετάμε. Στη Γερμανία παρατηρείται μείωση της ανεργίας από το 2005 και έπειτα, ενώ στην Ιρλανδία και την Πορτογαλία το ποσοστό ανεργίας διευρύνεται και φτάνει το 12% από το 2008 και μετά.

3.3. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΜΕ ΤΗ ΜΕΘΟΔΟ ΤΩΝ ΣΤΑΘΕΡΩΝ ΕΠΙΔΡΑΣΕΩΝ (FIXED EFFECTS)

Οι σταθερές επιδράσεις χρησιμοποιούνται για την ανάλυση των επιπτώσεων των μεταβλητών που μεταβάλλονται με την πάροδο του χρόνου. Ουσιαστικά ερευνούν τη σχέση μεταξύ της μεταβλητής αποτελέσματος (εξαρτημένη μεταβλητή) και της μεταβλητής πρόβλεψης (ανεξάρτητη μεταβλητή) μέσα σε μια οντότητα. Αφαιρούν την επίδραση των χρονικά αναλλοίωτων

χαρακτηριστικών προκειμένου να εκτιμηθεί η καθαρή επίπτωση των μεταβλητών πρόβλεψης στη μεταβλητή αποτελέσματος.

Η εξίσωση για το μοντέλο των σταθερών επιδράσεων είναι:

$$lwage_{it} = \beta_1 migration_t + \beta_2 education_t + \beta_3 gdp_t + \beta_4 unemployment_t + \alpha_i + u_{it}$$

Όπου α_i = το άγνωστο σημείο τομής για κάθε οντότητα

3.3.1. Μέθοδος ελαχίστων τετραγώνων - Ordinary least squares regression (OLS)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Παλινδρόμηση με τη μέθοδο ελαχίστων τετραγώνων

Number of obs =	210
F (4,205) =	76.28
Prob>F =	0.0000
R-squared =	0.5981
Adj R-squared =	0.5903
Root MSE =	0.12759

Source	SS	df	MS
Model	4.96730249	4	1.24182562
Residual	3.33725072	205	0.016279272
Total	8.30455321	209	0.039734704

lwage	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95%Conf. Interval]
migration	0.0109173	0.0010597	10.30	0.000	0.008828 0.0130066
education	0.0091926	0.0011446	8.03	0.000	0.0069359 0.0114493
gdp	-0.0065963	0.0037926	-1.74	0.083	-0.0140738 0.0008812
unemployment	-0.0482688	0.0062857	-7.68	0.000	-0.0606618 -0.0358758
_cons	10.3584	0.0532074	194.68	0.000	10.2535 10.46331

3.3.2. Μέθοδος ελαχίστων τετραγώνων με ψευδομεταβλητή – Least squares dummy variable regression (LSDV)

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: Παλινδρόμηση με τη μέθοδο ελαχίστων τετραγώνων με ψευδομεταβλητή

Numberof obs =	210
F (18 , 191) =	361.54
Prob > F =	0.0000
R-squared =	0.9715
Adj R-squared =	0.9688
Root MSE =	0.03521

Source	SS	df	MS
Model	8.06776836	18	0.448209353
Residual	0.236784851	191	0.001239711
Total	8.30455321	209	0.039734704

lwage	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95%Conf.	Interval]
migration	0.0236609	0.0026668	8.87	0.000	0.0184006	0.0289211
education	0.0006092	0.0009299	0.66	0.513	-0.001225	0.0024435
gdp	-0.0026034	0.0011445	-2.27	0.024	-0.0048609	-0.000346
unemployment	-0.0075962	0.0025478	-2.98	0.003	-0.0126217	-0.0025708
_lcountry_2	0.2066156	0.01439	14.36	0.000	0.1782319	0.2349993
_lcountry_3	0.1026674	0.0144687	7.10	0.000	0.0741285	0.1312063
_lcountry_4	0.0083552	0.0139817	0.60	0.551	-0.0192232	0.0359337
_lcountry_5	-0.0637743	0.0249885	-2.55	0.011	-0.1130631	-0.0144855
_lcountry_6	-0.1265718	0.014772	-8.57	0.000	-0.155709	-0.0974347
_lcountry_7	-0.0499675	0.0160142	-3.12	0.002	-0.0815549	-0.0183801
_lcountry_8	-0.2349547	0.0160548	-14.63	0.000	-0.2666222	-0.2032871
_lcountry_9	-0.1048914	0.0460444	-2.28	0.024	-0.1957123	-0.0140706
_lcountry_10	0.0307019	0.0151256	2.03	0.044	0.0008672	0.0605365
_lcountry_11	-0.4143053	0.0216458	-19.14	0.000	-0.4570008	-0.3716097
_lcountry_12	0.050021	0.0209964	2.38	0.018	0.0086064	0.0914356
_lcountry_13	-0.3702312	0.0783916	-4.72	0.000	-0.5248557	-0.2156068
_lcountry_14	0.1503045	0.0151235	9.94	0.000	0.1204739	0.180135
_lcountry_15	-0.2524574	0.0425913	-5.93	0.000	-0.336467	-0.1684477
_cons	10.41615	0.0239179	435.50	0.000	10.36897	10.46333

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: Αποτελέσματα των μεθόδων *ols* και *ols_dum*

Variable	ols	ols_dum
migration	0.01091729***	0.02366089***
education	0.00919262***	0.00060924
gdp	-0.0065963	-0.00260344*
unemployment	-0.0482688***	-0.00759624**
_lcountry_2		0.2066156***
_lcountry_3		0.10266741***
_lcountry_4		0.00835524
_lcountry_5		-0.06377433*
_lcountry_6		-0.12657181***
_lcountry_7		-0.0499675**
_lcountry_8		-0.23495468***
_lcountry_9		-0.10489144*
_lcountry_10		0.03070185*
_lcountry_11		-0.41430525***
_lcountry_12		0.05002099*
_lcountry_13		-0.37023124***
_lcountry_14		0.15030445***
_lcountry_15		-0.25245736***
_cons	10.358403***	10.41615***
N	210	210

legend: * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$

3.3.3. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΝΤΟΛΗ “XTREG”

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: Παλινδρόμηση με “xtreg”

		Number of obs =	210
		Number of groups =	15
R-squared:	within =	0.6243	
	between =	0.3572	
	overall =	0.3691	
		Min =	14
		Avg =	14.0
		Max =	14
		Obs per group:	
Corr (u _i , Xb) = -0.4803			
		F (4, 191) =	79.36
		Prob > F =	0.0000

lwage	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95%Conf.	Interval]
migration	0.0236609	0.0026668	8.87	0.000	0.0184006	0.0289211
education	0.0006092	0.0009299	0.66	0.513	-0.001225	0.0024435
gdp	-0.0026034	0.0011445	-2.27	0.024	-0.0048609	-0.000346
unemployment	-0.0075962	0.0025478	-2.98	0.003	-0.0126217	-0.0025708
_cons	10.34492	0.0230992	447.85	0.000	10.29935	10.39048
sigma_u	0.18214406					
sigma_e	0.03520953					
rho	0.96397881	(fraction of variance due to u_i)				

F test that all $u_i = 0$: $F(14, 191) = 178.64$

Prob > F = 0.0000

3.4. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΜΕ ΤΗ ΜΕΘΟΔΟ ΤΩΝ ΤΥΧΑΙΩΝ ΕΠΙΔΡΑΣΕΩΝ (RANDOM EFFECTS)

Το μοντέλο τυχαίων επιδράσεων, σε αντίθεση με το μοντέλο σταθερών επιδράσεων, υποθέτει ότι η διακύμανση μεταξύ των οντοτήτων είναι τυχαία και δεν συσχετίζεται με τις ανεξάρτητες μεταβλητές του μοντέλου. Περιλαμβάνει τις χρονικά αναλλοίωτες μεταβλητές τις οποίες στο μοντέλο σταθερών επιδράσεων απορροφά το σημείο τομής. Η ερμηνεία των συντελεστών είναι δύσκολη, δεδομένου ότι περιλαμβάνουν τόσο τις επιπτώσεις στο εσωτερικό των οντοτήτων όσο και τις επιπτώσεις μεταξύ των οντοτήτων.

Η εξίσωση για το μοντέλο των τυχαίων επιδράσεων γίνεται:

$$lwage_{it} = \beta migration_t + \beta education_t + \beta gdp_t + \beta unemployment_t + \alpha + u_{it} + \varepsilon_{it}$$

Όπου u_{it} = σφάλμα μεταξύ των οντοτήτων και ε_{it} = σφάλμα στο εσωτερικό των οντοτήτων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: Παλινδρόμηση με τη μέθοδο τυχαίων επιδράσεων

			Number of obs =	210
			Number of groups =	15
R-squared:	within =	0.6205		
	between =	0.3857		
	overall =	0.3991		
		Obs per group:	Min =	14
			Avg =	14.0
			Max =	14
Corr (u_i, X) = 0 (assumed)				
			Wald chi2(4) =	310.02
			Prob > chi2 =	0.0000

lwage	Coef.	Std. Err.	z	P> z	[95%Conf.	Interval]
migration	0.0198282	0.0022618	8.77	0.000	0.0153951	0.0242613
education	0.001815	0.0008496	2.14	0.033	0.0001498	0.0034802
gdp	-0.0028738	0.0011657	-2.47	0.014	-0.0051585	-0.0005891
unemployment	-0.0080261	0.0025963	-3.09	0.002	-0.0131148	-0.0029374
_cons	10.35683	0.0412857	250.86	0.000	10.27591	10.43775
sigma_u	0.13003972					
sigma_e	0.03520953					
rho	0.9316965	(fraction of variance due to u _i)				

3.5. HAUSMAN TEST

Στη συνέχεια θα χρησιμοποιήσω το τεστ του Hausman για να αποφασίσω τελικά την τεχνική (fixed effects or random effects) με την οποία θα αναλύσουμε τα panel δεδομένα μας. Η μηδενική υπόθεση είναι ότι το μοντέλο είναι random effects, ενώ η εναλλακτική είναι fixed effects.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7: Hausman test

	(b) fixed	(B) random	(b-B) difference	Sqrt(diag(V_b-V_B)) S.E.
migration	0.0236609	0.0198282	0.0038327	0.0015332
education	0.0006092	0.001815	-0.0012058	0.0004314
gdp	-0.0026034	-0.0028738	0.0002704	0.0001277
unemployment	-0.0075962	-0.0080261	0.0004298	0.0002723

b = consistent under H_0 and H_a ; obtained from xtreg

B = inconsistent under H_a , efficient under H_0 ; obtained from xtreg

Test: H_0 : difference in coefficients not systematic

$$\begin{aligned}\chi^2(4) &= (b-B)' [(V_b - V_B)^{-1}] (b-B) \\ &= 13.54\end{aligned}$$

Prob>chi2 = 0.0089

($V_b - V_B$ is not positive definite)

Αφού prob = 0.0089 < 0.05 απορρίπτουμε τη μηδενική υπόθεση σε επίπεδο σημαντικότητας 5% , συνεπώς θα χρησιμοποιήσουμε fixed effects.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8: Παλινδρόμηση με τη μέθοδο των σταθερών επιδράσεων

		Numberofobs = 210
		Numberofgroups = 15
R-squared:	within = 0.6243	
	between = 0.3572	
	overall = 0.3691	
	Obs per group:	Min = 14
		Avg = 14.0
		Max = 14
Corr (u _i , Xb) = -0.4803		

F (4, 191) = 79.36
Prob > F = 0.0000

lwage	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95%Conf.	Interval]
migration	0.0236609	0.0026668	8.87	0.000	0.0184006	0.0289211
education	0.0006092	0.0009299	0.66	0.513	-0.001225	0.0024435
gdp	-0.0026034	0.0011445	-2.27	0.024	-0.0048609	-0.000346
unemployment	-0.0075962	0.0025478	-2.98	0.003	-0.0126217	-0.0025708
_cons	10.34492	0.0230992	447.85	0.000	10.29935	10.39048
sigma_u	0.18214406					
sigma_e	0.03520953					
rho	0.96397881	(fraction of variance due to u _i)				

F test that all u_i = 0: F (14, 191) = 178.64 Prob>F = 0.0000

Τέλος, αφού το τεστ του Hausman έδειξε ότι πρέπει να χρησιμοποιήσουμε τη μέθοδο σταθερών επιδράσεων ελέγχω για ετεροσκεδαστικότητα. Η μηδενική υπόθεση λέει ότι δεν έχω ετεροσκεδαστικότητα, ενώ η εναλλακτική ότι έχω.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9: Έλεγχος για ετεροσκεδαστικότητα

$H_0: \sigma^2(i) = \sigma^2 \text{ for all } i$

$\chi^2(15) = 451.93$

$\text{Prob} > \chi^2 = 0.0000$

Απορρίπτουμε τη μηδενική υπόθεση που λέει ότι έχω ομοσκεδαστικότητα αφού $0 < 0.05$. Άρα έχουμε ετεροσκεδαστικότητα. Το πρόβλημα αυτό λύνεται με την εντολή “*robust*”. Έτσι διαμορφώνεται η τελική παλινδρόμηση παρακάτω.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10: Παλινδρόμηση με τη μέθοδο σταθερών επιδράσεων προσαρμοσμένη για ετεροσκεδαστικότητα

		Number of obs =	210
		Number of groups =	15
R-squared:	within =	0.6243	
	between =	0.3572	
	overall =	0.3691	
		Obs per group:	Min = 14
			Avg = 14.0
			Max = 14
Corr (u_i, Xb) = -0.4803			
		F (4, 14) =	26.58
		Prob > F =	0.0000
(Std. Err. Adjusted for 15 clusters in country)			

lwage	Coef.	Robust Std. Err.	t	P> t	[95%Conf. Interval]
migration	0.0236609	0.0076029	3.11	0.008	0.0073542 0.0399675
education	0.0006092	0.0019439	0.31	0.759	-0.00356 0.0047784

gdp	-0.0026034	0.0006965	-3.74	0.002	-0.0040973	-0.0011096
unemployment	-0.0075962	0.0056414	-1.35	0.200	-0.0196958	0.0045033
_cons	10.34492	0.0831474	124.42	0.000	10.16658	10.52325
sigma_u	0.18214406					
sigma_e	0.03520953					
rho	0.96397881	(fraction of	variance	due to	u_i)	

3.6. ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Ο πίνακας 2 παρουσιάζει την εκτίμηση OLS του μοντέλου. Το p-value του F-test είναι 0 (<0.05), άρα το μοντέλο είναι στατιστικά σημαντικό και οι ανεξάρτητες μεταβλητές μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να προβλέψουν την εξαρτημένη μεταβλητή. Ο συντελεστής προσδιορισμού R^2 κυμαίνεται στο 59%, δηλαδή το 59% της διακύμανσης των μισθών ερμηνεύεται από τη διακύμανση των τιμών της μετανάστευσης, της εκπαίδευσης, του ΑΕΠ και της ανεργίας. Ο συντελεστής της μεταβλητής migration είναι θετικός και στατιστικά σημαντικός σε επίπεδο σημαντικότητας 5%, διότι το p-value είναι 0 (<0.05). Αυτό σημαίνει ότι όταν το ποσοστό της μετανάστευσης αυξηθεί κατά μία μονάδα, προβλέπεται περίπου 0.01 μονάδες αύξηση των μισθών, με τις άλλες μεταβλητές σταθερές. Ο συντελεστής της μεταβλητής education είναι θετικός και στατιστικά σημαντικός ($0 < 0.05$), άρα η σχέση της με την εξαρτημένη μεταβλητή είναι θετική. Αντίθετα, το ΑΕΠ έχει αρνητική σχέση με τους μισθούς και ο συντελεστής δεν είναι στατιστικά διαφορετικός του 0 ($0.08 > 0.05$). Τέλος, ο συντελεστής της ανεργίας είναι επίσης αρνητικός αλλά στατιστικά σημαντικός ($0 < 0.05$). Σε μια αύξηση του ποσοστού της ανεργίας, αναμένεται μείωση των μισθών κατά 0.04 μονάδες κρατώντας τις άλλες μεταβλητές σταθερές.

Ο πίνακας 3 παρουσιάζει την εκτίμηση OLS με ψευδομεταβλητή. Με αυτό τον τρόπο ανάλυσης βλέπουμε ότι ο συντελεστής προσδιορισμού R^2 κυμαίνεται στο 97%, δηλαδή τα δεδομένα προσαρμόζονται πολύ καλύτερα στο μοντέλο σε σχέση με τον προηγούμενο τρόπο. Οι συντελεστές των μεταβλητών της μετανάστευσης και της εκπαίδευσης είναι θετικοί. Το ποσοστό της μετανάστευσης είναι στατιστικά σημαντικό σε επίπεδο σημαντικότητας 5% ($0 < 0.05$), ενώ το ποσοστό εκπαίδευσης παρατηρούμε ότι δεν είναι στατιστικά

σημαντικό ($0.5 > 0.05$). Οι συντελεστές των μεταβλητών του ΑΕΠ και της ανεργίας είναι αρνητικοί και στατιστικά σημαντικοί, οπότε σε μια αύξηση του ρυθμού ανάπτυξης ή ποσοστού ανεργίας, αναμένεται μείωση του ποσοστού ετήσιου μισθού κατά 0.02 και 0.07 μονάδες αντίστοιχα.

Ο πίνακας 4 συγκεντρώνει τα αποτελέσματα των δύο παραπάνω μεθόδων ανάλυσης των σταθερών επιδράσεων. Οι συντελεστές των ανεξάρτητων μεταβλητών εκτός από τον συντελεστή του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης είναι στατιστικά σημαντικοί σε επίπεδο σημαντικότητας 0.1% στη μέθοδο ελαχίστων τετραγώνων. Στην περίπτωση των ελαχίστων τετραγώνων με ψευδομεταβλητή ο συντελεστής του ποσοστού μετανάστευσης είναι στατιστικά σημαντικός σε επίπεδο 0.1%, ο συντελεστής του ρυθμού ανάπτυξης σε επίπεδο 5%, ενώ ο συντελεστής του ποσοστού ανεργίας σε επίπεδο 1%. Ο συντελεστής της μεταβλητής εκπαίδευσης φαίνεται να είναι θετικός αλλά δεν είναι στατιστικά διαφορετικός του 0. Η μέθοδος των ελαχίστων τετραγώνων με ψευδομεταβλητή είναι περισσότερο αποτελεσματική για την κατανόηση των σταθερών επιδράσεων γιατί παρέχει τη δυνατότητα υπολογισμού της καθαρής επίδρασης των ανεξάρτητων μεταβλητών στην εξαρτημένη ελέγχοντας για μη παρατηρούμενη ετερογένεια.

Στον πίνακα 5 απεικονίζονται τα αποτελέσματα της παλινδρόμησης με την εντολή “xtreg”. Η μέθοδος αυτή συγκριτικά με τη μέθοδο ελαχίστων τετραγώνων με ψευδομεταβλητή παρατηρώ ότι δίνουν τα ίδια αποτελέσματα. Δηλαδή, όσο αυξάνεται το ποσοστό μετανάστευσης, τόσο αυξάνεται και η μεταβολή του μισθού. Το ίδιο φαίνεται να ισχύει και για το ποσοστό εκπαίδευσης, όμως ο συντελεστής δεν είναι στατιστικά σημαντικός. Αυτό δείχνει ότι η μεταβλητή αυτή δεν επηρεάζει τη μεταβολή του μισθού. Αντίθετα, όσο αυξάνεται ο ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης, τόσο μειώνεται η μεταβολή του μισθού. Αντίστοιχα και για το ποσοστό ανέργων.

Ο πίνακας 6 παρουσιάζει την εκτίμηση του μοντέλου με τη μέθοδο των τυχαίων επιδράσεων. Το μοντέλο είναι στατιστικά σημαντικό γιατί το p-value είναι 0 (< 0.05) και ο συνολικός συντελεστής προσδιορισμού R^2 κυμαίνεται στο 39%, δηλαδή το 39% της διακύμανσης των μισθών ερμηνεύεται από τη διακύμανση των ανεξάρτητων μεταβλητών. Ο συντελεστής της μεταβλητής

migration είναι θετικός και στατιστικά σημαντικός. Έτσι όταν η μεταβλητή αυξάνεται κατά μια μονάδα μέσα στο χρόνο και μεταξύ των χωρών, οι μισθοί αυξάνονται κατά 0.01 μονάδες. Το ίδιο ισχύει και για τη μεταβλητή education της οποίας ο συντελεστής είναι θετικός και στατιστικά σημαντικός. Όσον αφορά τις μεταβλητές gdp και unemployment, είναι στατιστικά σημαντικές και έχουν αρνητική σχέση με τους μισθούς.

Στη συνέχεια κάναμε το τεστ του Hausman τα αποτελέσματα του οποίου απεικονίζονται στον πίνακα 7, για να δούμε ποια τεχνική είναι η κατάλληλη για την εκτίμηση του μοντέλου μας. Απορρίπτω την H_0 σε επίπεδο σημαντικότητας 5% που λέει ότι το μοντέλο είναι random effects, άρα θα χρησιμοποιήσω fixed effects.

Ξανατρέχω την παλινδρόμηση με τη μέθοδο σταθερών επιδράσεων και τα αποτελέσματα προβάλλονται στον πίνακα 8.

Τέλος, ελέγχω για ετεροσκεδαστικότητα (πίνακας 9) και διαπιστώνω ότι έχω ετεροσκεδαστικότητα. Έτσι τρέχω την παλινδρόμηση με τη χρήση της εντολής “robust” και παίρνω το τελικό αποτέλεσμα (πίνακας 10).

Στον πίνακα 10 έχοντας προσαρμόσει τα τυπικά σφάλματα, παρατηρώ ότι οι συντελεστές των μεταβλητών του ποσοστού εκπαίδευσης και ανεργίας δεν είναι στατιστικά σημαντικοί.

3.7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Προκειμένου να μελετήσουμε τη σχέση μεταξύ ποσοστού ετήσιων μισθών και ποσοστού μετανάστευσης, εκπαίδευσης, ΑΕΠ και ανεργίας χρησιμοποιήσαμε ένα απλό γραμμικό μοντέλο. Αρχικά αναλύσαμε το μοντέλο με τη μέθοδο των ελαχίστων τετραγώνων, έπειτα εφαρμόσαμε τη μέθοδο ελαχίστων τετραγώνων με ψευδομεταβλητή και συγκρίναμε τα αποτελέσματα (πίνακας 4). Η μέθοδος ελαχίστων τετραγώνων με ψευδομεταβλητή ελέγχει για ετερογένεια δίνοντας τη δυνατότητα υπολογισμού μιας καθαρής επίπτωσης των ανεξάρτητων μεταβλητών στην εξαρτημένη για κάθε χώρα. Στη συνέχεια εφαρμόσαμε τη μέθοδο σταθερών επιδράσεων και τυχαίων επιδράσεων και

τέλος χρησιμοποιώντας το τεστ του Hausman καταλήξαμε στην ιδανική μέθοδο ανάλυσης που είναι οι σταθερές επιδράσεις προσαρμόζοντας για ετεροσκεδαστικότητα (πίνακας 10).

Σύμφωνα με τα τελικά αποτελέσματα της εκτίμησης του μοντέλου έχουμε δυο στατιστικά σημαντικές μεταβλητές. Το p -value είναι 0 (<0.05) έτσι όλοι οι συντελεστές του μοντέλου είναι διαφορετικοί από το 0 και ο συνολικός συντελεστής προσδιορισμού R^2 κυμαίνεται στο 62%, δηλαδή τα δεδομένα προσαρμόζονται αρκετά καλά στο μοντέλο. Επιπλέον έχουμε αντιμετωπίσει το πρόβλημα της ετεροσκεδαστικότητας των σφαλμάτων.

Αναλυτικότερα το ποσοστό της μετανάστευσης έχει θετική σχέση με τη μεταβολή του μισθού και είναι στατιστικά σημαντικό σε επίπεδο σημαντικότητας 0.1%. Δηλαδή σε μια αύξηση του ποσοστού της μετανάστευσης κατά 1 μονάδα, το ποσοστό το μισθού θα αυξηθεί κατά 0.023 μονάδες. Η μεταβολή είναι πολύ μικρή και συμφωνεί με τις μελέτες που αναφέραμε στο κεφάλαιο 2, οι οποίες κάνουν λόγο για μη ισχυρές επιδράσεις της μετανάστευσης στους μισθούς και επιπλέον υποστηρίζουν ότι η μετανάστευση μακροπρόθεσμα επηρεάζει θετικά το μέσο όρο μισθών (Ottaviano, Peri 2007, 2008, 2012). Αυτό μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι η υψηλή μεταναστευτική εισροή οδηγεί πολλές φορές σε μετανάστευση των ντόπιων με αποτέλεσμα οι μισθοί να αυξάνονται λόγω μείωσης της προσφοράς εργασίας (Butcher, Card (1991)). Επιπλέον αυτή η θετική σχέση μπορεί να οφείλεται στη μειωμένη αμοιβή των μεταναστών σε σχέση με την αξία του οριακού προϊόντος τους (Dustmann, Frattini, Preston (2013)).

Το ποσοστό εκπαίδευσης έχει επίσης θετική σχέση με τη μεταβολή του μισθού, όμως ο συντελεστής του δεν είναι στατιστικά σημαντικός. Έτσι φαίνεται να υπάρχει μια πολύ μικρή θετική σχέση μεταξύ του ποσοστού του πληθυσμού με τριτοβάθμια εκπαίδευση και της μεταβολής του μέσου μισθού, όμως δεν είναι τόσο στατιστικά σημαντική. Αυτή η σχέση συμφωνεί με την υπάρχουσα βιβλιογραφία όπου υποστηρίζεται ότι όσο περισσότερο ειδικευμένοι είναι οι εργαζόμενοι τόσο μεγαλύτερο μισθό θα λαμβάνουν (Jaeger (2007); Dustmann, Fabbri, Preston (2005); Chassamboulli, Palivos(2013)), αλλά δεν επηρεάζει το μοντέλο.

Όσον αφορά το ΑΕΠ, το οποίο είναι εκφρασμένο ως ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης βλέπουμε ότι έχει αρνητική σχέση με το ποσοστό μισθού. Ο συντελεστής του είναι στατιστικά σημαντικός σε επίπεδο σημαντικότητας 5%. Αν ο ρυθμός ανάπτυξης σε μια χώρα αυξηθεί κατά 1 μονάδα, το ποσοστό του μέσου μισθού αναμένεται να μειωθεί κατά 0.002 μονάδες. Αυτή η σχέση συμφωνεί με τη θεωρία, η οποία υποστηρίζει ότι μια μείωση μισθών θα αυξήσει τα κέρδη, τα οποία θα προκαλέσουν αύξηση του ρυθμού επένδυσης και αυτό με τη σειρά του θα οδηγήσει σε αύξηση του ρυθμού ανάπτυξης.

Η θεωρία σχετικά με τη σχέση ανεργίας και μισθών βρίσκει ότι το ποσοστό ανεργίας έχει μια αρνητική επίπτωση στους μισθούς. Αυτή η επίδραση φαίνεται να είναι συνεπής και με την καμπύλη των μισθών (Buettner (1999); Blanchflower, Oswald (1990)). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της εκτίμησης το ποσοστό ανεργίας αυτών που έχουν τριτοβάθμια εκπαίδευση έχει μια πολύ μικρή αρνητική σχέση με τη μεταβολή του μισθού. Ο συντελεστής όμως δεν είναι στατιστικά σημαντικός που σημαίνει ότι υπάρχει αρνητική επίδραση η οποία δεν επηρεάζει το μοντέλο μου.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στόχος αυτής της εργασίας ήταν η εξέταση της σχέσης ανάμεσα στο ποσοστό του μισθού και του ποσοστού της μετανάστευσης, εκπαίδευσης, ανεργίας και ρυθμού ανάπτυξης. Σύμφωνα με τα εμπειρικά αποτελέσματα που συμφωνούν με την υπάρχουσα βιβλιογραφία, το ποσοστό της μετανάστευσης σε μια χώρα, καθώς και ο ρυθμός ανάπτυξης επιδρούν θετικά στους μισθούς. Από την άλλη πλευρά, το ποσοστό ανεργίας και εκπαίδευσης δε φαίνεται να επηρεάζει σημαντικά τη μεταβολή μισθών. Γενικά βλέπουμε ότι οι επιπτώσεις είναι πολύ μικρές. Συγκεκριμένα φαίνεται πως η μετανάστευση έχει μια ελαφρώς θετική μακροπρόθεσμη επίδραση στους μισθούς λόγω μειωμένης αμοιβής μεταναστών ή λόγω εκροής των ντόπιων. Ο ρυθμός ανάπτυξης από την άλλη πλευρά επιδρά αρνητικά στους μισθούς λόγω μεταβολής του ρυθμού επένδυσης.

Εν κατακλείδι, η μετανάστευση αποτελεί ένα από τα κυριότερα αίτια μεταβολής των μισθών. Αποτελεί πλέον αντικείμενο έρευνας σε παγκόσμιο επίπεδο. Κίνητρο για περαιτέρω έρευνα θα μπορούσε να είναι η καταγραφή των επιδράσεων των παραπάνω μεταβλητών που μελετήθηκαν σε χώρες προέλευσης για τις οποίες δεν υπάρχουν αρκετά στοιχεία και η ομογένεια τους είναι δύσκολο να επιτευχθεί.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Altonji Joseph G., and David Card (1991), "The Effects of Immigration on the Labor Market Outcomes of Less-Skilled Natives", in J. Abowd and R. Freeman, eds., *Immigration, Trade, and the Labor Market*, Chicago: University of Chicago Press, pp. 201-34.

Blanchflower David G., Andrew J. Oswald (1990), "The Wage Curve", *Scandinavian Journal of Economics*, XCII, 215-35.

Borjas G.J. (1988), "Economic theory and international migration", *International Migration Review*, 23, 457–485.

Borjas G.J (1989), "Immigrant and Emigrant Earnings: a Longitudinal Study", *Economic Inquiry*, 27, 21-37.

Borjas George J. (2001), "Does Immigration Grease the Wheels of the Labor Market?", *Brookings Papers on Economic Activity* (1): 69-119.

Borjas, G.J. (2003), "The Labor Demand Curve is Downward Sloping: Reexamining the Impact of Immigration on the Labor Market", *Quarterly Journal of Economics* 118, 1335 –74.

Borjas G. J. & Aydemir A. (2006), "A Comparative Analysis of the Labor Market Impact of International Migration: Canada, Mexico and the United States", NBER Working Paper 12327, Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.

Borjas G., Grogger J., Hanson G. (2008), "Imperfect Substitution between Immigrants and Natives: A Reappraisal.", National Bureau of Economic Research, Working Paper 13887, Cambridge, MA.

Buettner T., (1999), "The effect of unemployment, aggregate wages, and spatial contiguity on local wages: An investigation with German district level data", *Papers in Regional Science* 78, 47-67.

Butcher, K.F. & Card, D. (1991), "Immigration and Wages: Evidence from the 1980s", *American Economic Review* 81, 292– 6.

Camarota Steven A. (1997), "The effect of immigrants on the earnings of low-skilled native workers: evidence from the June 1991 current population survey", *Social Science Quarterly* 78, 417–431.

Card D. (2001), "Immigrant Inflows, Native Outflows and the Local Labor Market Impacts of Higher Immigration", *Journal of Labor Economics* 19, 22–64.

Castells M. (1989), "The informational city: information technology, economic restructuring and the urban-regional process", Oxford: Basil Blackwell.

Chassamboulli A., Palivos T. (2013), "The Impact of Immigration on the Employment and Wages of Native Workers", *Journal of Macroeconomics*, 38(Part A), pp. 19–34.

Chassamboulli Andri and Theodore Palivos (2014), "A Search-Equilibrium Approach To The Effects Of Immigration On Labor Market Outcomes", *International Economic Review* 55 (1): February, pp. 111-129.

D'Amuri Francesco, Gianmarco Ottaviano and Giovanni Peri (2008), "The Labor Market Impact of Immigration in Western Germany in the 1990's", FEEM Working Paper No. 16.

Docquier F., Özden C., Peri G. (2011), "The labor market effects of Immigration and Emigration in OECD countries", *ZA Discussion Papers* 6258, Institute for the Study of Labor (IZA).

Dustmann C., Fabbri F. and I. Preston (2005), "The Impact of Immigration on the British Labour Market", *Economic Journal*, vol. 115(507), F324-F341.

Dustmann C., Frattini T. and Rosso M. (2012), "The Effect of Emigration from Poland on Polish Wages", *Cream Discussion Paper 29/2*, University College London.

Dustmann C., T.Frattini, Ian P.Preston(2013), "The Effect of Immigration along the Distribution of Wages", *Review of Economic Studies* 80, 145–173.

Fawcett J.T. (1989), "Networks, linkages and migration systems", *International Migration Review*, 23, 671-680.

Friedberg, Rachel M. (2001), "The Impact of Mass Migration on the Israeli Labor Market", *Quarterly Journal of Economics*, CXVI, 1373–1408.

Gurak, D.T., Caces F. (1992), "Migration Networks and the Shaping of Migration Systems", In: *International Migration Systems: A Global Approach* by Kritz et al. Oxford, Clarendon Press.

Hanson, Gordon H. (2007), "Emigration, Labor Supply and Earnings in Mexico", In *Mexican Immigration*, edited by George J. Borjas, University of Chicago Press.

Hugo G.J. (1981), "Village-community ties, village norms and ethnic and social networks: a review of evidence from the Third World", In: Gordon F. DeJong and Robert W. Gardner (eds.), *Migration Decision Making: Multidisciplinary Approaches to Microlevel Studies in Developed and Developing Countries*, New York: Pergamon Press, 186-225.

Jackson J.A. (1986), "Migration", *Aspects of modern sociology, Social processes*, London: Longman.

Jaeger David A. (2007), "Skill Differences and the Effects of Immigrants on the Wages of Natives", Working Paper no. 273. Washington, DC: U.S. Bureau of Labor Statistics.

Katz E., Stark O. (1986), "Labor Migration and Risk Aversion in LDCs", *Journal of Labor Economics* 4: 131-149.

Lewis W.A. (1954), "Economic development with unlimited supplies of labor", *The Manchester School of Economic and Social Studies*, 22, 139-191.

Manacorda M., Manning A., Wadsworth J. (2012), "The impact of immigration on the structure of wages: Theory and evidence from Britain", *Journal of the European Economic Association*, 120-151.

Massey D.S., Espana F.G (1987), "The social process of international migration", *Science*, 237, 733-738.

Massey D.S. (1990), "The social and economic origins of immigration", *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 510, 60–72.

Massey D.S. (1999), "Why does immigration occur? A theoretical synthesis", In *The Handbook of International Migration: The American Experience*, ed. C Hirschman, P Kasinitz, J DeWind, pp. 34–52, New York: Russell Sage Found.

Mishra, Prachi (2007), "Emigration and Wages in Source Countries: Evidence from Mexico", *Journal of Development Economics*, 82, 180-199.

Morawska E. (1990), "The sociology and historiography of immigration", In Virginia Yans-McLaughlin (ed.), *Immigration Reconsidered: History, Sociology and Politics*, New York: Oxford University Press, 187-240.

Myrdal G. (1957), "Rich Lands and Poor", New York: Harper and Row.

Orrenius P., M. Zavodny (2007), "Does Immigration Affect Wages? A Look at Occupation-Level Evidence", *Labour Economics*, 14, 757-773.

Ottaviano Gianmarco and Giovanni Peri (2007), "The Effects of Immigration on US Wages and Rents: A General Equilibrium Approach", CEPR Discussion Papers 6551 (revised).

Ottaviano Gianmarco and Peri Giovanni (2008), "Immigration and National Wages: Clarifying the Theory and the Empirics", NBER Working Paper 14188.

Ottaviano G., Peri G. (2012), "Rethinking the effect of immigration on wages", *Journal of the European Economic Association*, 152-197.

Peri Giovanni, Chad Sparber (2008), "Task Specialization, Immigration and Wages", Cream Discussion Paper 02/08, March 2008.

Petras E.M. (1981), "The global labor market in the modern world-economy", In: Mary M. Kritz, Charles B. Keely and Silvano M. Tomasi (eds.), *Global Trends in Migration: Theory and Research on International Population Movements*, Staten Island, NY: Center for Migration Studies, 44-63.

Piore M.J. (1979), *Birds of Passage: Migrant Labor and Industrial Societies*, Cambridge University Press, Cambridge MA.

Portes A., Walton J. (1981), "Labor, Class and the International System", New York: Academic Press.

Ranis G., Fei J.C.H. (1961), "A theory of economic development", *American Economic Review*, 51, 533-565.

Rotte, R., Vogler, M. (2000), "The Effects of Development on Migration: Theoretical Issues and New Empirical Evidence", *Journal of Population Economics*, 13(3), pp. 485-508.

Sassen S. (1991), *The Global City*: New York, London, Tokyo, Princeton: Princeton University Press.

Sjaastad L.A. (1962), "The costs and returns of human migration", *Journal of Political Economy*, 70(5), 80-93.

Stark O., Levhari D. (1982), "In migration and risk in LDCs", *Economic Development and Cultural Change*, 31, 191-196.

Stark O., Taylor J.E., Yizhaki S. (1986), "Remittances and inequality", *The Economic Journal*, 96, 722-740.

Steinhardt M.F. (2011), "The Wage Impact of Immigration in Germany –New Evidence for Skill Groups and Occupations", *the B.E. Journal of Economic Analysis and Policy*, Vol.11, No.1, Article 31.

Taylor J.E. (1986), "Differential migration, networks, information and risk" In: Oded Stark (ed.), *Research in Human Capital and Investment*, Vol. 4,

Migration, Human Capital and Development, Greenwich, Conn: JAI Press, 147-171.

Taylor J.E. (1992), "Remittances and inequality reconsidered: direct, indirect and inter-temporal effects", *Journal of Policy Modelling*, 14, 187-208.

Todaro, M.P. (1969), "A model of labor migration and urban unemployment in less developed countries", *The American Economic Review* 59: 138-48.

Wallerstein I. (1974), "The modern world system, capitalist agricultural and the origins of the European World Economy in the Sixteenth Century", New York: Academic Press.

Zlotnik H. (1992), "Empirical identification of international migration systems", In: Mary Kritz, Lin Lean Lim and Hani Zlotnik (eds.), *International Migration Systems: A Global Approach*, Oxford: Clarendon Press, 19-40.

Zorlu A., Hartog J. (2005), "The effect of immigration on wages in three European countries", *Journal of Population Economics*, 18, 1, 113-151.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γκόλντιν Ίαν, Κάμερον Τζέφρυ και Μίρα Μπαλαρατζάν (2013), "Αυτοί δεν είναι σαν εμάς". Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης.

Καρύδης, Β. Χ. (1996), "Η εγκληματικότητα των Μεταναστών στην Ελλάδα", εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.

Μουσούρου, Λ. (1991), "Μετανάστευση και Μεταναστευτική Πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη", εκδ. GUTENBERG, Αθήνα.

Σιάμπος, Γ. (1973), "Δημογραφική εξέλιξη της νεωτέρας Ελλάδος", Αθήνα.

Τσαούση, Δ.Γ. (1996), "Η Κοινωνία του Ανθρώπου", εκδ. GUTENBERG, Αθήνα.

